

СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“
ФАКУЛТЕТ ПО СЛАВЯНСКИ ФИЛОЛОГИИ
Катедра „Руска литература“

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т

**на дисертационен труд за присъждане на
научната степен „Доктор на науките“**

от доц. д-р

PHD LUDMILA VEJENARU / ЛЮДМИЛА БЕЖЕНАРУ

на тема:

**Концептът „малка родина“ в диалога на
националните литератури от ХХ–ХХІ век**

София, 2015 г.

Дисертационният труд е обсъден и предложен за защита от Катедра „Руска литература“ при Факултета по славянски филологии на СУ „Св. Климент Охридски“, **23.11.2015 г.**

Данни за дисертационния труд:

Брой на страниците: 395, стандартен формат А4.

Брой на библиографските източници: 442 заглавия.

Дисертацията е написана на руски език.

УВОД. ФОРМУЛИРОВКА НА ПРОБЛЕМА

ГЛАВА I. ТЕОРЕТИЧНИ АСПЕКТИ НА КОНЦЕПТА „МАЛКА РОДИНА“

I.1. Понятия и термини, модификации и дефиниции, определящи значението на концепта „малка родина“.

I.2. Концептът „малка родина“ в диалога на руската и други национални литератури и култури.

I.2.1. Дефиниране на концепта „малка родина“

I.2.2. Съставляващи на концепта „малка родина“

- а. Език, етнос, менталитет
- б. *Ментално* различие на концепта
- в. Езиково изражение на концепта
- г. Литературно-философска репрезентация на концепта „малка родина“
- д. Пространството на *малка родина* в националните картини на света
- е. Детски спомени за микрокосмоса на „малката родина“
- ж. Терминологичен екскурс на понятието „малка родина“ в аспекта на художествената литература
- з. „Малка родина“ като литературоведски термин
- к. Концептът „малка родина“ като дискурс *извън* границите на *интернационалното*

ГЛАВА II. РЕГИОНАЛЕН МОДЕЛ НА ЛИТЕРАТУРАТА НА „МАЛКАТА РОДИНА“

II.1. Полицентризъм на микро- и макрокосмоса в националните литератури. Регионалните литератури на пътя към европейското литературно пространство

II.2. Жанрово и тематично своеобразие на регионалната проза

- а. Своеобразие на жанра на регионалната миниатюра
- б. Регионалният очерк като жанр
- в. Жанрово-тематично своеобразие на регионалния роман

ГЛАВА III. ВЕКТОРНА ДИНАМИКА НА РЕГИОНАЛНАТА ЛИТЕРАТУРА

III.1. Векторната динамика на литературните отношения. Дефиниция. Съставни компоненти

III.2. Вътрешновекторни литературни образования

а. Нива на векторните отношения. *Макро-* и *микромодел* на векторните отношения в регионалната литература

III.3. За някои модели в регионалната литература

а. Микромодел на векторната динамика „*континентална литература*“ – *литература на „покрайнините“*

б. Модел на векторната динамика на „*континенталната литература*“ – „*пригранична литература*“ на ниво под/над националното

в. Модел на векторната динамика на „континенталната литература“ – чуждоезична литература на диаспората на ниво под/над националното

ГЛАВА IV. ТРАНСФОРМАЦИЯ НА ЛИТЕРАТУРАТА НА „МАЛКАТА РОДИНА“ В „СЕЛСКАТА ПРОЗА“ ПРЕЗ XX–XXI ВЕК

IV.1. Темата за „малката родина“ в „селската проза“ през XX–XXI век в диалог с националните литератури

IV.2. Архетипна и християнска първооснова на „селската проза“

IV.3. „Селските чудаци“ – разновидност на руския национален характер през XX–XXI век

IV.4. „Селската проза“ в диалог с националните литератури

ГЛАВА V. УТОЧНЯВАНЕ НА СЕМАНТИКАТА НА КОНЦЕПТИТЕ „РОДИНА“ И „МАЛКА РОДИНА“ В ЛИТЕРАТУРАТА НА ПОСТМОДЕРНИЗМА

V.1. Повестта „Реки“ на Евгени Гришковец като монолог спомен за „изгубената“ „малка родина“

V.2. Апокалипсисът на родината в стила на постмодерн в аспекта на международен диалог

V.3. Ретроспективното възприятие на митопоетичния образ на „малката родина“ в азербайджанската литература

ГЛАВА VI. ОБРАЗЪТ НА ПРОСТРАНСТВОТО НА „МАЛКАТА РОДИНА“. ЗНАКОВОТО ПРОСТРАНСТВО „МАЛКА РОДИНА“ И ПРОСТРАНСТВОТО НА РЕГИОНА

VI.1. Геокултурното пространство на регионите

VI.2. Литературен и геопоетически модел на явлението „малка родина“

VI.3. Регионална идентичност

VI.4. „Сорокската степ“ – образът на *националната идентификация* на локуса в знаковото пространство „малка родина“

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

БИБЛИОГРАФИЯ

ПРИЛОЖЕНИЯ

ПУБЛИКАЦИИ НА АВТОРА ПО ТЕМАТА НА ДИСЕРТАЦИЯТА

Обща характеристика на труда

Актуалност на темата

Съвременният диалог между националните литератури и култури предполага интеграция в световното литературно пространство. Подобен диалог се изгражда под въздействието на два световни процеса: глобализация и децентрализация, обособяване от традиционните модели и порасналото в днешно време регионално съзнание. Диалогизмът се разглежда в аспектите на съвременните философски и културологичните принципи за възприемане на света, от позицията „вживяване“ и „вненаходимост“ (М. М. Бахтин). Сравнително-типологическият подход за изследване на диалога между националните литератури е насочен към разкриване своеобразието на творческия опит на писателите, търсене на близки механизми при навлизането на чуждия национален художествен опит в европейското литературно пространство.

Хипотеза на изследването, представяна за защита:

Съвременните литератури с техния стремеж към интеграция в европейското литературно пространство са изправени пред опасността да изгубят националната си самобитност; под такова влияние е преди всичко „континенталната литература“ и, в най-малка степен, литературата на „малката родина“, която запазва приобщаването към корените и спазването на традициите. Днес наблюдаваме повишаване на интереса към „континенталната литература“ към нейните корени, към проблемите на „малката родина“. Възможен е равноправен диалог между различни национални литератури на „малката родина“ въз основа на полицентризма.

Изгражданата вертикала от „малката“ към „голямата“ литература допринася за запазването на националната самобитност и за определяне на мястото ѝ в едно общо европейско пространство. Особено актуално е осъзнаването на уникалността на националните литератури, на феномена на „малката родина“, който получава особен смисъл. По същество, самото въвеждане на философския термин „феномен“ в нашето изследване е свидетелство за, от една страна, вътрешно търсене на онази максимална всеобхватна гледна точка, която би ни позволила да разгледаме предмета на „малка родина“ в неговата цялост и пределна обективност, а от друга страна – отбелязва факта за „липсата“ на концептуалното понятие „малка родина“. Представената от нас хипотеза е подкрепена от мнението на Ч. Айтматов, който смята, че „приоритет на днешното битие са националните култури. В регионите се формира ново виждане за себе си, за своето място в света. Как хармонично да се обедини ръстът на националното самосъзнание с общочовешките ценности? Разбира се, не чакаме окончателни отговори едни от други. Истината е винаги на път“, – подчертава киргизкият писател, смятайки, че „пътят към истината е ежедневен път към съвършенството“¹.

Социокултурната ситуация на постсъветското пространство е нарушила традиционните междунационални контакти, народите осъзнават необходимостта от връщане към извора в процеса на самоидентификация на литературата. Този процес е пряко свързан с търсенето на нови форми за общуване на националните литератури. Сравнително-историческото изучаване на националните литератури разширява и диференцира вертикалния слой на националния фонд на литературата, обособявайки като специфична разновидност литературата на „малката родина“. Изследването на този феномен показва

---

¹ Айтматов, Ч., *Плаха*. М.: „Молодая Гвардия“, 1987.

обща черта между различните литератури, отнасящи се към различни световни региони на Запада и Изтока.

Понастоящем аналогични процеси наблюдаваме и в руската теоретична мисъл, обсъждат се отношението на руската литература, от една страна, към славянските страни, от друга – към проблема за евразийството. Руската литература исторически се отнася към **типа гранична литература**. Позиция на границата между Европа и Азия определя синтеза на различните култури и нейната национална специфика. Провинциалните региони са представени като центрове на култура, литература, като хранилище на националната специфика на „голямата литература“. Аналогични процеси се случват днес и в други национални литератури. Много национални литератури от постсъветското пространство осъзнават своята историческата принадлежност към Изтока и Запада. Настоящият труд е структуриран именно с оглед на този исторически аспект.

Феноменът „малка родина“ е значителна част от феномена „голяма родина“, притежава неговите родови характеристики и същевременно предполага наличието на специфични особености, които позволяват да бъде обособен в самостоятелна жанрово-генетична разновидност.

Съвременната литературна парадигма предполага наличието на равноправен диалог между различните национални литератури на база полицентризъм.

Етническото, религиозното и културното разнообразие подкрепя идеята за универсалната идентичност, въпреки че съществува мнение, че не може да бъде пълноценен диалогът между национални литератури, намиращи се на различни етапи от своето културно развитие. Но подобен тип диалог е актуален и необходим, тъй като е залог за интеграцията в обединеното европейско пространство. Единството на общоевропейското литературно пространство не предполага еднакво качество. Съвременното културно разнообразие и глобализация придават на този диалог между националните култури особено значение, националните култури се включват в една обща динамична макросистема на световното литературно пространство. Националните литератури от постсъветското пространство са изправени пред необходимостта да решават редица проблеми: за определяне на националната самоидентичност, глобализацията и пазарната конкуренция, което само по себе си влияе на общата картина на международните литературни отношения.

Актуалността на настоящия труд е мотивирана от съвременния интерес към традиционните стереотипи, които днес трябва да бъдат разгледани от гледна точка на деидеологизираното полицентрично пространство през диалога на Запада, Европа с Изтока и с постсъветското източно пространство, както и със съвременния интерес на теоретичната поезика към геокултурните аспекти на историята на националната литература, проблемите на поетиката и интерпретацията на **локалния** текст, новия теоретичен деидеологизиран подход към възможността за диалози между различните национални литератури, отнасящи се към различни религиозни и културни традиции; разглеждането на диалога в аспекта на отношенията „малка родина“.

В задачата на даденото теоретично изследване влиза определението и систематизацията на националните концепти „малка родина“, тяхното сходство и различие във взаимоотношенията с националните аспекти на „континенталната литература“, а също така в аспекта на диалог между „малките литератури“ и пътя им към интеграция в едно обединено европейско литературно пространство.

Подобна задача предполага решаването на цял спектър от **теоретични и методологически задачи**. Проблемът е в това, да определим доколко етнически са днес изследваните литератури, какво е всъщност културната идентичност, какво означават

националната идея и феноменът „малка родина, как се възприема регионалната литература. Оттук произлиза възможността за определяне на поне **два методологично важни принципа**, за които се говори доста често днес, а именно принципът за интердисциплинарността и принципът за интеграцията. Интегриращо начало, според нас, могат да бъдат интеграцията на знанията от различни области (М. Н. Берулава, В. Н. Максимова, Л. В. Тарасов и др.) и текстологичният подход, основан на идеите на аксиология и „дълбоката семиотика“ (терминът е на Г. Л. Тулчински) – семиотици на онтологичните смисли. За решаването на задачите, поставени в настоящото изследване, се използват: интегративният метод, позволяващ използването на данните от различни области на хуманитарното знание; сравнително-историческият метод, който дава възможност да бъдат разгледани различни стадии и етапи в процеса на формиране на културното пространство на изследваните региони; културно-типологическият метод, позволяващ построяването на културно-исторически тип на цивилизация, както и да се разкрият взаимовръзките между различните категории на световната, националната и регионалната култура, и историко-генетичен метод, който способства за откриването на източниците и особеностите на регионалния „културен код“.

Обект на научен интерес в настоящия труд е разглеждането на пътищата и методите за формиране на диалог между националните литератури на „малка родина“, белязани от спецификата за запазване на националната самобитност. Подобен диалог разкрива тенденция към полицентризъм, към равнопоставеност по вектора на отношенията. В това ние виждаме **новаторството на настоящото изследване**.

Изследването на дадената тема е свързано с редица трудности, изискващи методологично и терминологично обосноваване. Въведените в дисертационния труд **понятия и термини** се отнасят както към хуманитарните науки, така и към сродни дисциплини – философия, социология, културология, антропология, краезнание. Съществуват разночетения в разбиранията и боравенето с тези термини в различните науки, тъй като те, както и литературознанието, днес преживяват терминологично парадигматично изместване. Използвайки понятия, като: диалог, полицентризъм, литература на „малката родина“ („малая родина“), регионална литература, ние бихме могли да се докоснем до трактовката на понятието и да обозначим онази школа или направление, където терминът би получил съвременно разбиране. Особена трудност представлява и фактът, че съществува разминаване в разбиранията на дадените понятия в западноевропейските, славянските и източните теоретични школи, което е свързано с традиционната употреба на понятието, с религиозни и митопоетични концепции, затрудняващи търсенето на общ знаменател.

Сложен и нееднозначен е смисълът на термина **регионална** литература. Появата на понятието е свързано с теорията на районознанието, регионознанието. От културологична гледна точка тази теория се изследва от О. Шпенглер, А. Тойбни, Л. Данилевски, Л. Гумилев, П. Сорокин, които издигат идеята за райониране на ойкумената, нейното деление на културни пространства. В Русия интересът към традицията на районирането възниква още през XVIII век в трудовете на В. Н. Татищев, М. В. Ломоносов и др.

Изследването на региона като геокултурно пространство се изучава от Л. Фробениус, Дж. Спенсър, но в Русия интересът към културното начало на пространствените явления особено ярко се проявява от 90-те години на XX столетие. Регионалната култура като особена форма на самосъзнанието на региона, „локализираща, концентрираща и репрезентираща неговата самобитност и уникална специфика“ (Г. Казакова), е изследвана от С. Нестеров, И. Мурзина. Методологията на изследване на региона като текст е разработена от Ю. Лотман, В. Топоров, Тартурската школа по семиотика. Обект на научен интерес все още не е станала онази област на филологията, която касае „Руската книжовност“ („Русская словестность“), значителна част от която е обръщането към анализа на произведението чрез

осмисляне на диалектни, народни думи. За необходимостта от въвеждане на такъв филологически дял пише А. Горшков, който използва приложното значение на тази наука, говорейки за преподаването в дворянските гимназии, където се моделира интерес към народното изкуство и книжовност. Такива области на „Руската книжовност“ („Русской словестности“) като: **лингвистично краезнание, литературно краезнание, лингвистичен анализ** все още се нуждаят от точен и ясен методологически подход. Но регионалната литература все още остава предмет на приложното литературознание. В методическите статии и пособия е изведен опитът, свързан с провеждане на специализирани курсове, отделни занятия по литература, посветена на родния край. В основата на такъв подход трябва да бъде положена културологична компетенция, която включва сведения за книжовния език на съответния район като национално-културен феномен. За необходимостта от създаването на нови области на регионална словесност (книжовност) говорят съвременните изследователи (К. Анисимов), които смятат, че „на първо място при изучаването на регионалната словесност (книжовност) трябва да се намира личността на писателя, неговото самосъзнание, стремеж да асоциира своята дейност с региона“². В настоящия труд е взета под внимание именно тази гледна точка. От подобни позиции са разгледани авторите на националните литератури (Василий Белов, Валентин Распутин, Евгени Гришковец, Георги Градинаров, Ион Друце, Дан Лунгу, Камал Абдулла), анализира се тяхната вътрешна авторска позиция, влиянието на външните фактори, митологизацията, а също така и десакрализацията за отразяване на регионалното пространство в текстовете.

Съвременният литературен процес, освен гореупоменатото неизбежно *пречупване* на художественото съзнание и търсенето на нови средства за изразяване, е свързан с промяната на разбирането на следните, на пръв поглед традиционно съществуващи теоретично константи: национална литература, национална картина на света, национална идея, международен и вътрешнонационален диалог на индивидуалните творчески търсения и литератури, макро- и микросвят в аспекта на всеобщото световно литературно пространство. На пръв поглед може би изглежда, че тези проблеми са получили теоретична формулировка в различни трудове на известни учени (Г. Н. Пospelov, М. М. Бахтин, Г. И. Ломидзе, В. Е. Хализев). Но те получават нов прочит в съвременната ситуация при смяна на вектора на отношенията Запад–Изток, Изток–Запад, тъй като са свързани с търсенето на пътища за интеграция на националните литератури и култури в обединеното европейско културно пространство. Авторите се опират на константите, на онези концепти от културата, които представляват *национални* концепти. Като основен в мисленето на руснака, българина, румънеца, азербайджанеца се явява е *митологизмът*, тъй като се опира върху концептите от същото това *национално* митологично мислене. М. Бахтин предполага първичността на диалога спрямо текста. Съвременните теории на текста разширяват представата за диалога като части от текстопораждането и се разглеждат при анализа на текстовете на отделни автори.

До ден днешен остава спорно понятието *регионална идентичност* (РИ), което се обяснява не само със слабата изученост на проблема, но и с терминологичната разновидност на понятието. Основа за регионалната идентичност е общността на „малката родина“. Едни изследователи отнасят това понятие към социологията, антропологията, етнофилософията, културологията, по-слабо то е изследвано като *съвкупност от пространствени, социокултурни отношения*, свързани с понятието „малка родина“. Да се говори за смисъла на концепта „малка родина“, може само с оглед на промените на тези теоретически подходи. В нашето изследване ние провеждаме сравнително-типологически анализ на комплексното понятие *регионална идентичност* в аспекта на *балканската, кавказката и славянската*

---

² Анисимов, К. В. *Проблеми поэтики литературы Сибири XIX – начала XX веков*. Томск, 2005.

семиосфера въз основа на равноправния диалог между литератури и култури. Подобен тип анализ се провежда за първи път.

Със своите разработки върху диалога на смислите Ю. М. Лотман има принос в методологията на разбирането за „кръстопътя“. Изследваните от нас региони притежават „културна среда“, граничност, кръстопът, т.е. намират се между западната и източната, европейската и азиатската, индустриалната и аграрната култура, затова и представляват уникален геопоетически, геокултурен и социокултурен модел на диалога. В този диалог проблемите за „ядрото“ и „периферията“ се смятат за закономерни, решават се чрез семиотичното осмисляне на културите и уточняват същината на проблема за така наречения „закъснял модернизъм“ в националните литератури: „специфичното литературно-художествено явление („закъснял модернизъм“), възникнало на национална почва в края на ХХ век и представляващо определен етап в развитието на литературата и изкуството, по същество не се явява „закъсняло“: в системата на обединената култура на човечеството – това е закономерен етап в диалога между ядрото и периферията на модернизма, а в по-широки системни мащаби – в диалога между културите на Запада и Изтока“³.

Състоянието на теоретично и терминологично разделение е свързано не само с това, че постсъветските теоретични школи не толкова отдавна започнаха да усвояват навлязлата терминология, но и със състоянието на **граничност**, което докосна както националните литератури, така и авторите, и затруднява диалога между различните национални общности. Парадигматичното изместване, смяната на вектора на отношенията на различните национални литератури и направления по принцип са неизбежно явление на *граничността*. Това състояние преживяват националните литератури на различните региони, които живеят в един и същ исторически период. **Граничното съзнание** както в областта на самоидентификацията на отделната творческа личност, така и на националната литература като цяло, при всяко завъртане на историята формира норми, клишета, които постепенно получават завършено съдържание. Разглеждането на настоящото понятие въз основа на историческата поетика дава възможност **да се определи жанровата специфика на литературата на „малката родина“, да се определят допирните точки и жанрово-тематичните различия в аспекта на стадийно-регионалните различия**. Досега в научните среди в областта на сравнителното литературознание не се е поставял въпросът за възможността от създаването на квалификация на жанровите определения за литературата на „малката родина“ на славянските, балканските и източните региони, като междувременно съществуващите тематични разногласия затрудняват възможността от подобен анализ. В настоящата разработка се прави опит за създаването на подобна *класификация*, която взема под внимание историческите, тематическите и краеведските особености на език, литература и култура на анализирания автори. Като методологичната предпоставка за създаването на подобна класификация служи изказването на К. И. Ровда, според когото: „съществува цяла система от големи и малки общности или структури, които са като стъпало, свързващ елемент в развитието на световната художествена култура“⁴. Ние не претендираме за пълнота на класификацията, възможни са и други подходи.

В теоретичен план „малката родина“ е разглеждана от гледна точка на отвлечено-антропологично представяне на манталитета. Пантеистичният мотив за единството на света (В. Г. Короленко, И. А. Бунин, С. Н. Сергеев-Ценски) е противопоставен на разновекторното понятие за света на „малката родина“, който притежава цялостна система от ценности

---

³ Нигматуллина, Ю. Г. *Запоздальный модернизм» в татарской литературе и изобразительном искусстве*. Казань, 2002, с. 18.

⁴ Вольман, С. *Значение традиций прошлого для становления и развития национальных культур славян XVIII–XIX вв.* // Славянские культуры в эпоху формирования и развития славянских наций XVIII–XIX вв. М., 1978.

ориентри. През 60-те години на XX век започва да се формира понятието „материкова литература (континентална литература)“, затова се променя и векторът на отношенията. Ако литературата на „малката родина“ се е намирала на границите на „голямата родина“, на континенталната, то още при първата вълна на емиграция се определя излизането извън нейните граници, погледът отстрани. Традиционното тъждество се нарушава, а също се разширява и сферата на възприемане на световното пространство. При такава промяна на света концептите и символите на „малката родина“, самият тип на авторска субективност, се променят под влияние на въздействието на артефактите на чуждата култура. Създава се нов вектор на отношенията: **литературата на „малката родина“ излиза извън границите на континенталната литература и възприема чуждонационалния свят, в който се впитат символите и знаците на чуждата литература.**

Сложността на поставения проблем произтича от това, че досега няма ясно определение на понятието „континентална литература“, дискуссионен остава и въпросът за въвеждането във фонда ѝ на литературата на „малката родина“ на емигрантите и на съветските автори. Затова литературата на „малката родина“ се отнася към различни огнища на културата: антисъветски настроени автори, другомислещи, емигранти, съветски автори, автори на най-новата литература, което несъмнено затруднява изследването. Възниква парадокс. Въвеждането в основния континентален фонд на литературата на антисъветски настроените автори се случва и за сметка на съветските писатели. Аналогични явления се наблюдават в литературите от постсъветското пространство (азербайджанска, грузинска, украинска) и в литературите, които на практика не са се докосвали до червения терор. В настоящото изследване сме избрали неутрална позиция (Д. Лихачев, В. Жирмунски, А. Скафтьнов, М. Бахтин), с методологична координираща нагласа, която **съчетава системността с диалогичната откритост.**

Социологическият подход в областта на хуманитарните изследвания все още на практика съществува. Изваждането му от практиката е много по-сложно, отколкото от методологичните изследвания. Ние се придържаме към гледната точка на изследователите (Л. Смирнова, А. Кунарев, И. Иванов, В. Скрипкина, Н. Зуев и др.), които смятат, че при такъв подход „праволинейно се отъждествява социално-политическото устройство на страната с духовното ѝ съществуване, официалната идеологична пропаганда се разглежда като същина на човешките убеждения. Истинната област на художественото творчество е многопластово, подвижното вътрешно битие на личността – просто изчезва“⁵.

В произведенията на регионалните писатели, запазили **националната самобитност** (Василий Белов, Валентин Распутин, Ион Друце), изследваме проблема за възстановяване на истинската духовна атмосфера на 60-те – 80-те години на XX век. Като **методологически подход** е избран историко-културологичният: писателите на шейсетте, писатели на най-новата литература. Решаването на поставената задача се затрудни от сложността, дължаща се от нееднозначния регионален подход в различните литератури по отношение на понятието „малка родина“ и на понятието „писатели на шейсетте“. Нееднозначен е също така и жанровият потенциал на националните литератури, проблемите с рецепцията и новаторството в контекста на „голямата родина“. Така, естонският роман в контекста на критиката на „голямата литература“ донякъде „греша“ не само с недостатъчното познаване на фактологията, но и с прибързаните изводи, според които концепцията на естонския роман се е разглеждала, както смята В. Оскоцкий, само като „деревенская проза (селска проза)“, извън границите на подобен род подход са оставали дълбоките естетико-философски

---

⁵ Смирнова, Л. *Русская литература XX века*. М.: Просвещение, 1995, с. 353.

проблеми. Както отбелязва българският критик и литературовед Б. Ничев, прозата от онези години вече не е била чисто селска, „защото в нея не присъства старото село“⁶.

В българската литература на 60–70-те години основно място заема проблемът за „търсенето на корените“ (Николай Хайтов, сборник „Диви разкази“, 1967; Васил Попов с цикъла разкази „Корени“, 1967 и „Вечни времена“, 1973; Ивайло Петров, „Мъртво вълнение“, 1961; Йордан Радичков, сборници с разкази и повести от 60–70-те години, Йордан Вълчев, сборник с разкази „Родихме се змейове“, 1969; Георги Мишев, повестта „Матриархат“, 1967) и др. Българската проза, търсеща корени, при цялото ѝ национално своеобразие, има някои общи черти с руската „селска проза“. Обединява ги общото във формулирането на темите и сходните художествени решения, понякога дори близкият сюжет, както смята Т. Фед.

В Полша търсенето на националните културни корени намира израз в такъв нов културен феномен, който се появява в началото на 90-те години на ХХ век, като диско-поло музика. Въпреки поредицата от сериозни протести сред интелектуалците, диско-полото запазва популярността си, причината за което се крие в решаването на въпроси за полската национална идентичност от диско-поло културата. Идеологията на диско-полото се базира на идеята за полската нация, която се вписва в традицията на старото полско дребно дворянство и обичаите на селските жители.

Едва от 90-те години на ХХ век започва периодът за формирането на националния суверенитет и деидеологизацията на културите и литературите от постсъветското пространство. Този процес оказва влияние върху творчеството на „новите“, разглеждани от нас автори: Евгени Гришковец, Георги Господинов, Дана Лунгу, Камал Абдулла. Ние обсъждаме тяхното творчество като **гранично**.

Този проблем отчасти е разгледан от В. Келдъш⁷ във връзка с определянето на същността на реализма на *Границата* между вековете: „Издигането на проблема за националния характер, националните корени на обществената и личната психология е имало положително значение. Но значително нарасналата благодарение на това историческа мащабност на реалистичното повествование често пъти се преплита с тълкуването на националния феномен като иманентна духовна същност“⁸. Този период е белязан от синтеза на различните течения, вътрешно литературните причини на който са в стремежа на творческата индивидуалност да обхване новите хоризонти на **националната картина на света** (НКС). Извън литературата се наблюдава стремеж на творците да реагират на сложността на света и новото общество с нови средства, а също така с използването на чуждия опит.

Докторската дисертация на тема: „**Концептът „малка родина“ в диалог с националните литератури от ХХ–ХХІ век**“, определя три основни аспекта: теоретичен, исторически и приложен. Подобен подход се изгражда на границата на компаративистиката, историята и теорията на литературата, жанрологията, а също така изисква въвеждането на цяла поредица хуманитарни дисциплини – културология, странознание, етнокултура, етнопоетика, социология, митология, теория на художествения текст, естетика, философия, рецептивна поетика, регионознание, геопоетика.

⁶ Ничев, Б. *Современный болгарский роман*. М., 1983, с. 209.

⁷ Виж: Келдъш, В. *Русский реализм начала ХХ в.* М.: Наука, 1975.

⁸ Пак там, с. 113.

Задачата на настоящото теоретично изследване включва уменията за намиране на националните концепти, определянето на техните сходства и различия, взаимоотношенията им с националните версии на „континенталната литература“, от гледна точка на диалога на „малките литератури“ по пътя към интеграция в обединеното европейско литературно пространство.

Подобен ракурс на изследването предполага **разглеждането на следните проблеми:**

1. Същност на межкултурния диалог на литературите и културите и отношение им към процеса на европеизация;
2. Определяне границите на равенство между национална литература – национална идея, традиционен и постсъветски диалог, проблемът на приемствеността и връщането към изворите;
3. Националната идея и проблемът за запазването на националната самоидентичност в аспекта на полицентризм;
4. „Малка родина“ – микро- и макросвят в различните литератури и култури (пример: руската, румънската, азербайджанската);
5. Разглеждането на понятието „регионална идентичност“ (РИ) – балканска, кавказка, славянска / руската, – която обхваща широк спектър отношения, свързани с местната проява на културата за вкореняване, включвайки различни маргинални форми при анализа на произведенията на авторите;
6. „Малка родина“ – като символ за запазването на самобитността на културата в аспекта на митологизация и неомитологизация.

Материали и източници. Основа и базов източник на настоящия труд са произведенията на писателите от шейсетте – представители на „деревенска проза (селската проза)“ – руската, българската, румънската и азербайджанската национална литература: Валентин Распутин, Василий Белов, Васил Петров, Ион Друце, а също така и представители на съвременната литература на гореспоменатите литературни пространства – Евгени Гришковец, Георги Господинов, Дана Лунгу, Василе Ерну, Камал Абдулла. В изследването също така бе отделено внимание на творчеството на прозаиците на други национални литератури, творчеството на които е свързано с концепта „малка родина“. В дисертацията се дава оценка на степента на проученост и на присъствието на творчеството на дадените автори.

Методологическа база – в процеса на изследването са използвани системни, сравнително-исторически, ритуално-митологически, типологически, аналитични, биографични, текстологични методи на изследване; аспекти на структурно-семиотичен и иманентен анализ; жанрология, културология, социология, антропософия, етнография, геопоетика, също така е използван принципът за обективност и историзъм в изучаването на културното наследство. Дисертантът е осмислил трудовете по историческа и теоретична поетика на А. Н. Веселовски, Е. С. Добин, Н. Д. Тамарченко, Б. В. Томашевски, В. В. Кожинов, В. Е. Хализев, по проблемите за автора и субекта на художествените изказвания – на Г. А. Гуковски, Л. Я. Гинзбург, Б. О. Корман, Г. Н. Пospelов. В изучаването на пространствено-времевите отношения в художественото произведение са използвани трудовете по теория на хронотипа на М. М. Бахтин, Ю. М. Лотман, Б. А. Успенски, В. К. Топоров, А. Абашев. По въпросите, свързани с литературния анализ на художествените текстове, се обръща към трудовете на А. Б. Есин, Н. С. Валгин, Н. А. Николина. Използвани са също така трудовете на изследователи от Азербайджан, България и Румъния: А. Гаджиев,

Ф. Наджи, Г. Борисов, Б. Ничев, М. Костова-Панайотова, Р. Божанкова, И. Петров, Р. Русев, Х. Бонджолов, А. Дима, К. Л. Куцитару, Р. Буруяне, М. Лукянчикова.

В контекста на дисертацията са изследвани и въведени трудовете на: Г. Д. Гачев („Национальные образы мира“), С. В. Шешунов („Национальный образ мира в эпосе“), А. И. Солженицин („Красное Колесо“), Б. В. Марков („История и теория менталитета“), Л. Беженару („Культурологическое исследование ментальности малой родины“), З. А. Кучукова („Онтологический метакод как системообразующий принцип этнопоэтики“), Н. И. Осмонов („Культурные основания мифа как фактора национальной идентификации“), К. К. Султанов („Национальное самосознание и ценностные ориентации литературы“), В. П. Абашев, М. П. Абашев („Уральская совесность в культурном ландшафте: виды, перспективы, границы“), Е. М. Мелетински („Классические формы мифа“), Р. Божанкова („Руският постмодернистичен текст“), Р. Евтимова, Р. Божанкова и др. („Руска литература от XIX и XX век“), Ф. Наджи („Современность истории и история современности“), Т. Е. Смиковска („Национальный образ мира в прозе“), В. И. Белов, А. Нямцу („Славянские литературы в общекультурном универсуме“), А. Вежбицка („Сопоставление культур через средство лексики и прагматики“), Д. С. Лихачов („Концептосфера русского языка“), Ю. М. Лотман („Несколько мыслей о типологии культур“), Н. В. Павлович („Язык образов: парадигмы образов в русском поэтическом языке“), Ю. С. Степанов („В трехмерном пространстве языка: Семиотические проблемы лингвистики, философии, искусства“), А. С. Бушлин („Методологические вопросы литературоведческих исследований“), А. Н. Веселовски („Историческая поэтика“), Т. П. Млечко („Русская языковая личность ближнего зарубежья“), А. Н. Горяинов, М. Ю. Достал („Мироощущение и ментальность балканских народов“), И. Гусейнова („История народов Кавказа“), А. Гусейнов („Тенденции развития современной азербайджанской прозы. 1950–1980 гг.“), В. А. Келдиш („Русский реализм начала XX века“), И. Кротенко („Современный литературный процесс: проблемы и перспективы исследования национальных литератур“), Г. Лебон („Психология народов и масс“), Д. Мику („Победы и поиски нового румынского романа“), Ф. Наджи („Современность истории и история современности. Типы отношений к истории и современности в русской и азербайджанской прозе 1970–1980-х годов“), В. Оскоцки („Проблемы национального и интернационального в литературоведении и критике“) и др.

Състояние на научната разработеност на проблема: интердисциплинарният характер на изследването изиска привличането на широк кръг източници. Концептуално-методологически характер имат трудовете, посветени на актуални проблеми на философията, теорията и историята на културата, на литературата – С. С. Аверинцев, А. И. Арнолдов, Л. М. Баткин, М. М. Бахтин, В. С. Библер, А. Я. Гуревич, Н. Я. Данилевски, М. С. Каган, К. Н. Леонтиев, Ю. М. Лотман, П. А. Сорокин, П. А. Флоренски, О. Шпенглер и др.

Дадената тема е сравнително слабо изследвана, въпреки че отделни аспекти намират отражение в различни статии и монографии. Комплексният анализ на концепта „малка родина“ в диалога на националните литератури – е дело на бъдещи перспективи. Анализът на трудовете, посветени на въпросите на феномена „малка родина“ в националните литератури, определянето на този концепт и неговата интерпретация в художествените текстове разкриват недостатъчната научна разработеност на проблематиката „малка родина“, която се разглежда, предимно в рамките на концепта „родина“ – като негова част, съставна част, като част от поетичната картина на света (С. Бабулевич, А. Габдуллина), като доминанта на езиковата картина на света в различни лингвокултури (И. Свицова), като част от американската езикова картина на света (В. Кожанов), в дидактическите текстове на педагогическия дискурс.

Концептосферата на родината, бидейки универсална, притежава и **национална специфика**, като се отличава във всяка отделна национална култура. **Тази отличителна**

черта е феноменът „малка родина“, който има своя национална специфика и колорит, свои характерни черти, своя жизнеспособност и продуктивност на структурно-смысловите константи. Налага се констатацията, че литературната критика през XX–XXI век не е отделяла особено внимание на феномена „малка родина“, макар да има отделни специализирани изследвания по този проблем. Терминът „малка родина“ все още не фигурира в речниците, енциклопедиите и учебниците, но приблизително от средата на 1960-те години активно се използва в художествените текстове на руската литература, в критичните и полемичните статии, посветени на творчеството на представители на „селската проза“. През последните години на проблемите на родината, и, косвено, на „малката родина“, отделят внимание Е. Бартмински, А. Вежбицка, С. Воркачев, В. Н. Телия, С. Г. Тер-Минасова, И. Сандомирская, С. М. Толстая и др., чиито трудове значително допринасят за изучаването на феномена „голяма родина“. В основни линии тези изследвания обхващат само концепта „родина“, без да вземат под внимание и феномена „малка родина“, или поне бегло да я упоменават. В трудовете на тези изследователи е отразен характерът на мултикултуризма и полицентризма на концепта „родина“. С. Г. Тер-Минасова сравнява съответните концепти в руската, британската и американската лингвокултура, Е. Бартмински⁹ прави съпоставка на концепта, назован в руския език с лексемата *родина*, в различни култури и различни езици, А. Вежбицка¹⁰ анализира немските концепти *VATERLAND* и *HEIMAT*, полския *OJCZYŻNA* и руските *РОДИНА*, *ОТЕЧЕСТВО*, *ОТЧИЗНА*. И. Сандомирская обсъжда концепта *РОДИНА* в рамките на съвременната дискурсивна практика. О. Деревенска го изследва в аспекта на училищното преподаване, краезнание, регионознание, Е. Игнатова – в аспекта на политологията. Но системно този проблем за първи път се разглежда в настоящата докторска дисертация, а именно като:

1. **концепт**, определящ съдържанието на феномена / понятието / термина / лексемата „малка родина“ и смысловото значение на името (знака), което получава точна дефиниция; семантизация на феномена / термина / понятието / лексемата „малка родина“ през минималния текст;
2. **концепт**, имащ свои съставни компоненти и формиращ **национален модел на текста**;

---

⁹ Вж. Бартми́нский, Е. Языковой образ мира: Очерки по этнолингвистике, М.: Индрик, 2005, 528 с. **Ежи Бартмински** (Jerzy Bartmiński) – извесен полски филолог, създател и признат родоначалник на полската школа по етнолингвистика, професор от Люблинския университет. Изследванията му са посветени на широк кръг проблеми, свързани с изучаването на взаимоотношенията между езика и културата. Ключови думи и понятия в работите на Бартмински са: *стереотип* и *езикова картина на света*, т.е. онези представи за предметите и явленията от действителността, отразени в значенията на думите и в текстовете, които могат да се реконструират с помощта на лингвистичните методи за анализ на езиковата семантика, в частност – чрез адекватното на колективното съзнание на „простия човек“ тълкуване на думите в етнолингвистическия речник. Такава реконструкция се осъществява в издавания под редакцията на Бартмински многотомен „Речник на народните стереотипи и символи“. В книгата са включени както теоретическите статии за стереотипите и лексикографските дефиниции, така и конкретните описания на езиковите стереотипи (*МАЙКА*, *НАРОД*, *ЗЕМЯ*, *НЕМЕЦ*) и др. По своята пълнота и трактовка на материала работата може да бъде сравнена с „Константи на руската култура“ на Ю. Степанов – вж. по подробно и Bartmiński, J., I. Sandomirskaja, V. Telija, *Ojczyzna w polskim i rosyjskim obrazie swiata. Z polskich studiow slawistycznych. Językoznawstwo. Seria 9.* Warszawa, 1998, s. 21–29; Lewicki, R. *Semantika pojęcia ojczyzny i jego funkcjonowanie we współczesnym języku rosyjskim.* Jerzy Bartmiński (ред.). *Pojęcie ojczyzny we współczesnych językach europejskich.* Lublin, 1993, pp. 83–91.

¹⁰ **Анна Вежби́цка** (Anna Wierzbicka), вж. „Разбиране на културата през ключови думи“ (Understanding cultures through their key words: English, Russian, Polish, German, Japanese, 1997). Авторът обръща внимание по-специално на специфичните на всеки език непреводими или труднопреводими понятия. В същото време, според твърдото убеждение на Вежбицка, без оглед на външното разнообразие на езиците и културите, човечеството притежава безспорна културна общност, която позволява да се постулира универсален семантичен метаезик.

3. **самостоятелната културологична константа**, имаща ментална, езикова и литературно-философска репрезентация;
4. **доминанта и основно** понятие в „селската проза“ на руската литература и в най-новите национални литератури.

В настоящия труд образът на „малката родина“ е разгледан в рамките на „голямата родина“ и в процес на противопоставянето им в различните национални литератури. Затова тази дисертация за първи път в литературознанието се заема с нелеката задача да запълни съществуващия зев в изследването на полицентризма на концепта „малка родина“ в диалога на националните литератури през ХХ–ХХІ век.

Съществен принос в изучаването на проблема за „*малката родина*“ като *регион* вътре в голямата страна имат трудовете, посветени на изучаването на националните и регионалните литератури. Ако западноевропейските изследвания в областта на филологическата регионалистика се появяват в началото на ХХ век, то в руската наука те са относително отскоро (през последните 25 години на ХХ – началото на ХХІ век – трудовете на В. Абашев, Д. Замятин, А. Шустов). Като същевременно регионалната проблематика в теоретичен план е по-слабо изучена, отколкото националната, и фундаментални изследвания по тази тема няма нито в една от изследваните от нас национални литератури.

Вниманието ни към научните изследвания на руски, румънски, български, азербайджански, грузински, западноевропейски автори е мотивирано от това, че трудовете на В. П. Абашев, Н. Д. Арутюнова, Е. Бартмински, А. П. Бабушкин, Н. Н. Болдирьов, Г. Борисов, А. Вежбицка, С. Г. Воркачъов, Г. Д. Гачев, В. З. Демянков, Д. Замятин, А. А. Залевская, Б. Ничев, И. Петров, Р. Русев, Х. Бонджолов, В. И. Карасик, Г. В. Колшански, Е. С. Кубрякова, М. Мутху, Ф. Наджиева, Т. Г. Попова, Ю. С. Степанов, И. А. Стернин, К. Султанов, И. Сандомирски, В. Н. Телия, С. Г. Тер-Минасова, С. М. Толстая, А. Цуладзе, Р. М. Фрумкина, С. В. Шешунова и др., съдържат, предимно фундаментални основи на разглежданите от нас проблеми. Но в трудовете на учените не е разгледан феноменът „малка родина“ във всичките му аспекти, затова тези трудове не могат да бъдат в чист вид използвани за решаването на задачите, поставени в тази дисертация.

Научното новаторство се състои в комплексното изследване на историята на формирането, развитието и съвременното състояние на проблематиката на феномена „малка родина“, литературата на региона. Дисертационният труд е първото фундаментално изследване на този проблем. В него за първи път са систематизирани материалите, касаещи научното осмисляне на литературата на „малката родина“ в диалога на националните литератури. Съществена научна иновативност на изследването е и литературоведският анализ на произведения на писатели – представители на националните литератури на Русия, България, Румъния, Азербайджан, Република Молдова. При разностранен анализ на прозаичните текстове, създадени в дадените региони, са установени общи и специфични особености. Новото в труда е и определянето на приноса, който са направили писателите на „селската проза“ в развитието на националните литератури.

Предложени за защита са следните нови и съдържащи елементи на новост основни положения:

- изведен е и е охарактеризиран концептът „малка родина“ и неговите компоненти;
- определени и охарактеризирани са термините и понятията от реда „литература на малката родина“;
- определена е „литературата на малката родина“ като модел за регионална литература, която може да стане *инструмент* за изучаването както на

световната литература като цяло, така и за изследвания в посока от универсалното към локалното;

- определени са жанровете и техните разновидности на понятието „литература на малката родина“ в руското културно пространство. Това са: „селска проза“, „литература на малките градове“, „приграничната литература“, „литература на покрайнините“, „литература на диаспората“. Някои видове на литературата на „малката родина“ намират своето отражение и в другите национални литератури; те са свързани с понятията „почвеничество“, „на корените“;
- определено е понятието „векторна динамика на литературните отношения“;
- поставя се задача за прекодирането на концептите „родина“ и „малка родина“ в най-новата литература, в литературата на постмодернизма;
- определена е поредица от съвременни „чудаци“ в литературата на постмодернизма – юродиви от съвременен тип – които съчетават в себе си архетипа на християнските юродиви и хора с деформирано съзнание, разновидност от национален характер на най-новата руска проза;
- изследвано е *пространството на* „малката родина“ като *образ* и определена знаковата система на концепта „малка родина“.

Научно-теоретично и практическо значение на изследването:

Научно-теоретичното значение на дисертационното изследване е в това, че трудът компенсира пропуските в изучаването на отделните етапи в развитието на литературата като цяло и на националните литератури на Русия, България, Румъния, Азербайджан, в частност, на Република Молдова. Настоящото изследване позволява задълбочаване представите за националното своеобразие на руската, българската, румънската и азербайджанската литература през втората половина на XX век и началото на XXI век. Резултатите от изследването предоставят възможност за допълване и уточняване на общата концепция на литературата на „малката родина“, да се определи регионалната литература, да се допълни материалът за развитие на „деревенская проза (селската проза)“. Концепцията за полицентризъм на диалога между националните литератури от различните региони открива нови перспективи за системното и комплексното изучаване на межкултурния процес, на неговото съдържание, структури, форми, тенденции на развитие, социокултурна детерминираност.

Практическото значение на изследването се състои в това, че получените резултати, могат да се използват от литературоведите при по-нататъшното изучаване на модела на регионалната литература с нейната векторна динамика на литературното развитие и на литературата на „малката родина“ като жанр на регионалната литература. Материалите от изследването могат да станат и научна основа за четене на лекции по регионална литература във филологическите факултети, а също така в курс по „Литературно краезнание“, в провеждането на специализиран курс по дадената тема, за написване на пособие по методика. Трудът може да бъде използван при четенето на лекции по съпоставителна литература, по теория на литературата, история на руската, румънската, българската, азербайджанската литература, както и при разработка на семинарни занятия по история на световната литература. Материалите от изследването могат да намерят приложение при създаването на учебни програми по компаративистика. Материалите и научните резултати могат да бъдат използвани от преподаватели от националните гимназии по региони, от историци, специалисти по фолклористика.

Целите на изследването:

1. Определяне същността на межкултурния диалог между литератури и култури и отношението им към европеизацията;

2. Определяне на границите на равенството на национална литература – национална идея, традиционен и постсъветски диалог, проблемът за приемствеността и връщането към извора;

3. Разглеждане на понятието „национална идея“ и проблемът за запазването на националната самоидентичност в аспекта на полицентризъм;

4. Разглеждане и определяне на понятията: регионална литература, литература на „малката родина“;

5. Изследване в съпоставителен аспект на концепта „малка родина“ – като „микро- и макросвят“ в руската, румънската и азербайджанската литература и култура с конкретни примери, в творчеството на Василий Белов, „Лад“, Валентин Распутин, повестта „Прощание с Матёрой“, Ион Друце, романа „Бремя нашей доброты“, а също така авторите от „най-новата проза“: Евгени Гришковец, Георги Градинаров, Дана Лунгу, Василий Ерну, Камал Абдулла;

6. Разглеждане на понятието „регионална идентичност“ – балканска, кавказка, славянска, – която обхваща широк спектър отношения, свързани с местните проявления на културата на вкореняване, включително различни маргинални форми за анализ на произведения на автори;

7. Разглеждане на концепта „малка родина“ – като символ на запазването на самобитността на културата в аспекта на митологизъм и неомитологизъм в спомените за „малката родина“ на руския автор Евгени Гришковец, в романа на румънския писател Дана Лунгу „Я – старая коммунистка“ (носталгия по изгубената „малка родина“ в границите на „голямата“), в романа на Васили Ерну „Рожденный в СССР“ (изучаване на археологията на „голямата родина“ СССР), в „Естествен роман“ на Георги Господинов (разпадът на социалистическото общество на „голямата родина“ като апокалипсис), в романа „Долина Кудесников“ на азербайджанския писател Камал Абдулла (градът призрак като идеалния модел на света);

8. Разглеждане на диалогичната интеграция на неомитологемата „малка родина“ в националните литератури.

Обект на изследването са прозаични произведения на автори от шейсетте години на XX век: очерци за народната естетика – „Лад“ на Василий Белов, повестта на Валентин Распутин „Прощание с Матёрой“, романът „Бремя нашей доброты“ на Ион Друце, романът на Ивайло Петров „Мъртво вълнение“, и **произведения на автори от „най-новата проза“** – повестта „Реки“ на руския писател Евгени Гришковец, романът на румънския писател Дана Лунгу „Я – старая коммунистка“, романът на Василий Ерну „Рожденный в СССР“, „Естествен роман“, на българския прозаик Георги Господинов, романът „Долина Кудесников“ на азербайджанския писател Камал Абдулла.

Целите на изследването предполагат поставянето на комплекс от **задачи**:

1. Да се разработи комплексна система от виждания като социокултурно пространство и културен ландшафт, като репрезент на историко- и културогенезис, като форми на комуникация, като фрагмент на семиосферата, като форма на организация на социума, като самоорганизираща се система и т.н.) и диахронно измерение (чрез анализ на културната и литературната динамика на регионите);

2. Да бъдат изведени системообразуващите фактори за формиране на регионалния субкултурен локус: природно-ландшафтен, социално-исторически, социокултурен; литературен;

3. Да концептуализира същностните характеристики, родово-видовите признаци, структурните основания и функции на регионалните литератури и култури в контекста на съвременния културологичен дискурс;

4. Да се разкрие диалектиката на континенталното и локалното (специфичното) в регионалната литература като форма на самосъзнание на региона;

5. Да изследва *регионалната идентичност* в художествените текстове на авторите: в „Ладе“ на Василий Белов, в повестта „Прощание с Матёрой“ на Валентин Распутин, при Ион Друце в романа „Бремя нашей доброты“, в спомените за „малката родина“ на руския автор Евгени Гришковец в повестта „Реки“, в романа на румънския писател Дан Лунгу „Я – старая коммунистка“, в романа на Василий Ерну „Рожденный в СССР“, в „Естествен роман“ на Георги Господинов, в романа „Долина Кудесников“ на азербайджанския писател Камал Абдулла като културомаркиращ признак на регионалната литература; да определи проблемите на нейното формиране и развитие в исторически реалии и научно културологично знание;

6. Да обобщи културното многообразие на съвременната регионална структура на Русия, България, Азербайджан, Румъния чрез концептуализация на *регионалния модел на литература*;

7. Да въведе нов материал в научното поле на националния културен регионализъм.

Апробация на резултатите от изследването:

Основните положения на докторската дисертация, теоретическите принципи и резултати от изследването намират отражение в материалите, представени в 24 научно-практически конференции, провели се в Румъния, България, Гърция, Сърбия, Турция, Русия, Азербайджан, Грузия, Молдова, Узбекистан. Темата на дисертацията е обект на изследване, проведено в рамките на 10-месечна постдокторантска стипендия по програма Erasmus Mundus IANUS / Еразмус Мундус Янус в Бакинския славянски университет, Кутаиския университет „Акакий Церетели“, Сухумския (Тбилиския) университет. По темата на дисертацията са публикувани 2 монографии в акредитирани издателства в Германия и Сърбия и 17 статии. Статиите са публикувани в научни списания, включени в международните бази данни BDI CEEOL, EBSCO host, Index Copernicus, и във ВАК-овски списания в Румъния, България, Сърбия, Русия, Молдова, Азербайджан, Грузия, Украйна, Узбекистан. Резултатите от дисертационния труд са включени в Отчет за научноизследователската работа на Катедрата по славистика „Петру Караман“ на Департамента по чужди езици, литератури и култури на Факултета по словесност на Яшкия университет „Ал. И. Куза“, Европейския проект по програма Erasmus Mundus IANUS (Еразмус Мундус Янус).

Публикации по темата на дисертацията:

Основни изводи и предложения по разглежданите в дисертацията проблеми намират отражение в 19 печатни издания с общ обем 78,54 условни печатни коли.

Структура и обем на дисертацията:

Структура на докторската дисертация **„КОНЦЕПТЪТ „МАЛКА РОДИНА“ В ДИАЛОГА НА НАЦИОНАЛНИТЕ ЛИТЕРАТУРИ ОТ XX–XXI ВЕК“** се състои от увод, 6 глави и заключение. Също така в дисертацията са включени библиографска списък, приложения, публикациите на автора по темата на дисертацията.

В докторския дисертационен труд на тема **„КОНЦЕПТЪТ „МАЛКА РОДИНА“ В ДИАЛОГА НА НАЦИОНАЛНИТЕ ЛИТЕРАТУРИ ОТ XX–XXI ВЕК“** е направен опит за изучаване на типологията на самоидентичността на регионалните национални литератури,

установяването на връзката между тях в аспекта на жанра „селска проза“ и на феномена литература на „малката родина“. Този комплекс образува ново направление в изграждането на диалог между регионалните литератури на Запада и Изтока, образува на нови общности и обединения, които в изследването получават комплексна теоретична обосновка. Дисертационното изследване е проведено в три основни направления: **теоретична поетика, историческа поетика, концептуален анализ на художествения текст**, съставен от литературното, лингвистичното и културологичното определение на концепта „малка родина“.

Методологията на изследването се базира на съвременните изисквания на следните науки: сравнително-историческа, ритуално-митологична, жанрология, аспекти на структурно-семиотичен и иманентен анализ, културология, социология, антропософия, етнография, геопоетика.

В първа глава: ГЛАВА I. ТЕОРЕТИЧНИ АСПЕКТИ НА КОНЦЕПТА „МАЛКА РОДИНА“, е изследван един от актуалните днес проблеми: понятието „малка родина“ в общата система на националната картина на света в руската, българската, румънската, азербайджанската литература. В тази глава за първи път в компаративистиката се запълва един съществен пропуск – изследването на феномена „малка родина“ въз основа на полицентризма в диалога на литературите през XX–XXI век, и се определя терминологичният апарат на феномена „малка родина“.

В параграф I.1. **Понятия и термини, модификации и дефиниции, определящи значението на концепта „малка родина“**, ние открояваме и обосноваваме следните теоретични понятия и термини: „малка родина“, „литература на малката родина“, „селска проза“, „литература на малкия град“, „регионална литература“, „континентална литература“, „постсъветско пространство“, „постсъветска държава“, „постсоциалистическо пространство“, „национална картина на света“, „граничност“, „гранично съзнание“, „семиосфера“, „регионална идентичност“, „диалог между литературите“, „постколониална литература“, „полицентризъм“, „национално-руски, национално-чуждестранен билингвизъм“, „неомитологичен аспект“, върху които стъпва настоящото дисертационно изследване. Историята на въпроса показва, че в литературознанието все още липсва ясна формулировка на по-голямата част от тези понятия и термини. Трябва да отбележим, че науката за литературата не се отнася към точните науки, дискуссионността е неин признак, особено в преходната епоха. Много от термините и понятията се намират на границата на няколко дисциплини, затова ние се придържаме към гореспоменатия терминологичен апарат в рамките на филологическото разбиране. Провеждайки **терминологичен екскурс на понятието „малка родина“ в аспекта на художествената литература** в литературната художествена практика на руските писатели и **в литературоведски аспект** – в руската и европейската практика, трябва да отбележим, че концептът „малка родина“ образува мрежа от значения и изпреварва неговото терминологично определение от гледна точка на философско-литературното разбиране на понятието, което до днес няма ясно определена формулировка.

Тази част от нашия труд е посветена на изследването на един от актуалните днес проблеми – за концептуалния анализ на понятието „малка родина“ в общата система на националната картина на света (на родината) в руската, българската, румънската, азербайджанската литература. В дисертацията образът на „малката родина“ се разглежда като противопоставяне в границите на голямата родина, изгражда се качествено нов вектор на това неделимо единство. Настоящият труд за първи път в литературознанието запълва съществения пропуск в изследването на полицентризма на концепта „малка родина“ в диалога на националните литератури през XX–XXI век **както от гледна точка на терминологията**, така и от гледна точка на **определяне и открояване на този феномен в**

руското, азербайджанското и румънското културно пространство, в манталитета и националните литератури. Такъв комплекс от изследване на концепта „малка родина“ досега не е бил тема на отделно изследване.

Научен принос на настоящия дисертационен труд е изследването на комплекса лингвокогнитивни, лингвокултурологични и литературни концепти „малка родина“ в националните литератури. Подобен сравнително-типологически интегриран анализ представлява един от първите опити за определяне на типологичните общности на литературите на Запада и Изтока на ниво концепти, способност за запазване и диалог на литератури и култури в периода на глобализация. **Теоретичната база на настоящия труд** изисква обръщането към научни трудове на руски, румънски, български, азербайджански, грузински и западноевропейски автори. За описанието на концепта са ползвани трудовете на Н. Д. Арутюнова, А. П. Бабушкин, Н. Н. Болдирев, К. Султанов, Ф. Наджиева, И. Симуц, А. Оиштяну, М. Мутху, К. Унгурияну, И. Кротенко, А. Цуладзе, Г. Борисов, А. Вежбицка, С. Г. Воркачев, В. З. Демянков, А. А. Залевска, В. И. Карасик, Г. В. Колшански, Е. С. Кубрякова, Т. Г. Попова, Ю. С. Степанов, И. А. Стернин, Р. М. Фрумкина и др., които разглеждат лингвистичните, културологичните и литературните концепти на явлениято.

Лингвокогнитивният и лингвокултурологичният анализ на концепта „малка родина“ се разглеждат въз основа на теоретичните определения на концепта в неговия лингвистичен, литературноведски и културологичен аспект.

Придържаме се към формулировката на концепта, която дава Т. Г. Попова в монографията си „Национално-културна семантика на езика и когнитивно-социокомуникативни аспекти“, а именно „Концептът представлява многомерно ментално образование, което включва резултата от личностното познание на околния свят“¹¹. Интегрираният подход за въвеждане и използване на концепта във филологическия анализ ще позволи по-дълбоко и многостранно да бъде анализиран смисълът на текста и неговото съществуване в контекста на културите. В теоретичния обзор на научно-методическите трудове са представени и изследвания на западноевропейски автори.

Теоретичният аспект на труда е представен в три раздела: лингвистични, лингвокултурологични и литературни концепти. Трябва да отбележим, че в теоретичната лингвистика, в теорията на литературата и културологията не съществува ясно разграничаване на обема на това понятие. Извън тази глава и изследването като цяло остават концепти на социолингвистиката, митопоетиката, естетиката, философията, фолклора и др. В хода на изследването те ще бъдат въведени при необходимост.

Обект на дисертационното изследване са следните художествени текстове: „Лад“ на В. Белов, „Прощание с Матерой“ на В. Распутин, „Реки“ на Е. Гришковец, „Мъртво възлание“ на И. Петров, „Естествен роман“ на Г. Господинов, „Бремя нашей доброты“ на И. Друзе, „Я – старая коммунистка“ на Д. Лунгу, „Рожденный в СССР“ на В. Ерну и „Долина кудесников“ на К. Абдулла.

В изследването се използват **комплекс от методи** и изследователски прийоми от синхронен и описателен характер, взема се под внимание и развитието на лайтмотивите на концептите в диахронен аспект. Водещ сред тях е методът на концептуалния анализ, който използва методите на дефиниция, компонентния, контекстологичния, съпоставителния анализ, метода на количествената обработка на материала. В труда също така се прилага

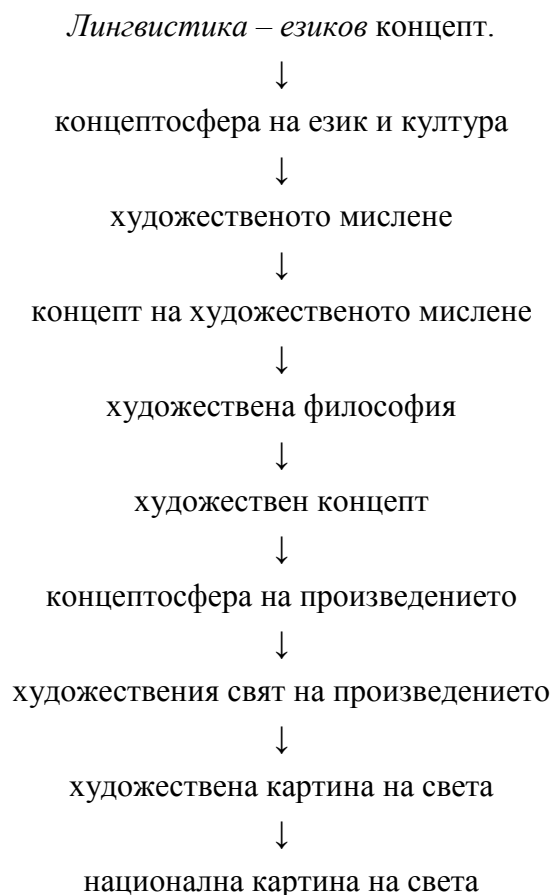
---

¹¹ Попова, Т. *Национально-культурная семантика языка и когнитивно-социокоммуникативные аспекты* (на материале английского, немецкого и русского языков): монограф. М. : Издательство МГОУ «Народный учитель», 2003, с. 66.

методът на моделиране, предполагащ представянето на менталното съдържание на концепта във вид на полева структура. Интертекстуални и културологични връзки могат да бъдат установени чрез привличане на данни от литературознанието, психологията, митологията. Моделирането на концепта „**малка родина**“ се реализира въз основа на ключовите признаци на концепта, въз основа на синхронния и диахронния анализ на дадените лексикографски източници, на анализа на синонимните единици. Такъв подход ще позволи да бъде определен семиотичният аспект на концепта „родина“ / „малка родина“ въз основа на вербализацията на всички понятия, а също да бъдат открити и периферните признаци.

Посредством концепта ние съчленяваме най-значимите елементи от структурата на художественото мислене в посока от понятието към художествения образ. Въз основа на това смятаме, че е възможно въвеждането на концепта в практиката на литературоведското научно изследване като вид анализ, който ще позволи изучаването на динамичната система от езиковия концепт към художествения образ, в който особено място принадлежи на **художествения концепт**. Концептът като универсална индивидуално-авторска и текстова категория обединява всички останали литературоведски понятия и се включва в тях както частното в общото, но такова общо, което е невъзможно без концепта.

Функционирането на концепта в литературознанието е представено във вид на парадигма в качеството на научна хипотеза, изискваща конкретно аналитично потвърждение. Комплексният лайтмотив на концептите „малка родина“ се състои от следните аспекти:

В процеса на изследването **определихме и характеризирахме съставляващите** концепта „малка родина“ (I.2.2. Съставляващи концепта „малка родина“): *Менталното и езиковото различие* на изследвания концепт, които се определят от наличието на *специфика на националния компонент* на концепта „малка родина“, който е част от националната

култура и от националната картина на света. Концептът „малка родина“ изследвахме и в други (освен руското) лингвокултурни пространства: **английско, немско, румънско, белоруско, украинско**. В западноевропейската културология и литературознание концептът, който обозначава *рожденото място на човека, нечие* рождено място, се среща под различни лексеми и словосъчетания. В румънската картина на света рожденото място на света се обозначава с лексемата **obîrşie** – **ii**. Синонимичният ред включва думите *început* / начало, *origine* / род, *proveniență* / произход, *sursă* / източник, *sorginte* / произход, *începătură* / начало, *izvor* / източник, *naștere* / раждане, *matrice* / матрица, *provenire* / произход, *spiță* / коляно-начало на рода, *seminție* / коляно-начало на рода, *neam* / род. Призходът на думата е от старославянското **обърушиє**. В румънския език се използва и изразът **locul de baștină**, което означава и рожденото място на човека. Това се потвърждава и от синонимите *autohton* / бащин, *originar* / родом от, *din moși-strămoși* / от прародителите – предците. Произходът на думата е от български език и означава **произход, страна** / страна / място на произход. Семантичното поле на термина посочва националния компонент на румънската менталност, образува разгърнат синонимичен ред, литературен образ на компонента, лексико-фразеологично поле.

Благодарение на своето синонимично и стилистично богатство национално оцветеният компонент присъства и в съдържанието на лексемата на носителите на английския език. Неговият основен компонент – **land** – е свързан със *земята* и *локуса* (*ландшафта* на една или друга местност). **Native land** – *born country of origin*, (англ.) в превод на руски – страна происхождения (страна на произход), рождения (раждане), в английския език има две взаимнодопълващи се значения:

1. родина, родна земя, роден край, родна страна, отечество, татковина;
2. място на произход, същинска земя.

Синоними на **native place, nativity plays, fatherland, homeland, mother country, motherland** допълват началното понятие, което, според нас, е комплексно определение, формулировка.

За носителите на немския език лексемата **Heimat** означава „дом“, „жилище“, „родна страна“, „родина“ и има синоними: **Haus, Heimatland**. Понятията **Heimat** – което разбираме като „малка родина“, и **Vaterland** – като „голяма родина“, имат формирана се в концептуалното пространство на немския език доста ясна дистрибуция на признаците. „Мой“, „собствен“, „малък“, „частен живот“, „ограничено пространство“ се употребяват в смисъла **на Heimat**, и „наш“, „огромен“, „общ“, „неограничен“ – в значение на **Vaterland**. В немския политически и идеологически дискурс лексемите **Heimat** и **Vaterland** се използват като взаимозаменяеми, като „баща“ и „дъщеря“, в смисъла на реконфигурация на политическите, идеологическите и икономическите елементи на страната и нацията. Тези лексеми са запазили своето изначално предназначение и в менталността на диаспорите.

Езиците на националните култури на света по различен начин изразяват лексическия, стилистичния, графичния и фонетичния аспект на концепта „малка родина“. Смятаме, че именно отразяването на концепта в езика, в постоянното съзнание и ежедневната комуникация му придават национална особеност, влияеща върху самоидентификацията на етноса. В западноевропейската културология и литературознание концептът, обозначаващ *родното място на човека, нечие* рождено място, се среща в различни лексеми и словосъчетания, в различни езикови картини на света и се наблюдава смисловата общност на концепта, свързан с родното място на човека и въплътеното в литературните паметници и в произведенията на изкуството.

В параграф **1.2.2. точка г.**: „Литературно-философската репрезентация на концепта „малка родина“, е изследвано литературно-философското осмисляне на

концепта „малка родина“, което получава теоретична обосновка още в трудовете на Езоп, интерпретира се и се осмисля заедно с развитието на историята на философията, която е оказала влияние за въвеждането и битиането на това понятие в литературата. Въпреки съществуващата диференциация на понятието в различните национални литератури, концептът „малка родина“ не е получил нормативно определение във философията и теорията на литературата, останала задълго част от философията. Съвременният немски философ Хайдегер е един от първите, който придава на понятието „малка родина“ – *Heimat* – поетическа конотация, като с това определя необходимостта от уточняване на термина в теорията на литературата. И до ден днешен съществува разминаване на битието на понятието в художествената практика и неговото определяне в история на философската и литературната мисъл. Терминологичната интеграция в областта на хуманитарните, философските и културологичните дисциплини още повече усложнява определението на понятието „малка родина“, тъй като то влиза в терминологичния речник на много науки (социология, политология, краезнание, странознание, регионалистика и др.). Междувременно определението на онтологичния статус на понятието „малка родина“ в аспекта на литературата и философията ще помогне по нов начин да се проанализират произведенията на тази тема, да се определи тяхното място във фондовете на националните литератури.

В параграф 1.2.2. точка д.: „**Пространството на „малката родина“ в националните картини на света**“, ние приемаме, че *пространството на* „малката родина“ може да се проявява *в която и да било реалност* на културно-географското пространство на всяка национална картина на света – **като**:

1. физико-географско пространство: степ, планина, равнина, долина, море,
2. административно-географски населени места: град, село, кишлак, аул, гюх, *Heimat*, *small native land*, *village*, *country*, *native Land*, *villaggio*, *paese*, *campagna*, *pueblo*, *campo*, *baştina*¹² – **както и**
3. съдбовното, *съдбоносното място*, което съдържа опита на мистичното и непознатото, мястото на срещата с висшата реалност, чувството за присъствието на безгранична тайна в живота на човека, усещането за зависимостта от невидима поредица от събития.

Параграф 1.2.2. точка з.: „**Малка родина“ като литературоведски термин**“, описва термина в литературоведската наука. Той е въведен от критика А. Макаров в рецензия към сборника „Там, вдали“ на Василий Шукшин, издаден през 1968 г. Критикът посочва факта, че Шукшин вижда в своята малка родина „своеобразен художествен синоним на

¹² Аул (башк. ауыл, каз. ауыл, кирг. айыл, монг. айл, тат. авыл, тюрк. авул, тув. аал, чуваш. ял) – традиционно селище от селски тип; аул, община при тюркските народи; **город** – голямо (според създадените стереотипи) населено място, чиито жители обикновено се занимават със селско стопанство; **гюх (арм.)** – село; **деревня (рус.)** – населено място от няколко самостоятелно построени къщи (махала). Основният поминък на жителите (най-честоселяни) е земеделие и занаяти. Разликата между **махала и село** е в липсата на църква, но това не е задължително. В началото на ХХI век селото в Русия е най-многочислената форма на заселване, макар повечето от жителите на страната да живеят в градове. Названията на много села по традиция завършват на -ка, -во, -ици и т.н.: например, Сидоровка, Бонево, Елизаровци; **кишлак (узбек.)** – селище в Средна Азия, Туркестан; **мегаполис** – град, който е достигнал до милион жители в резултата на сливането на няколко населени места и на интеграцията на главния град със заобикалящите го селища; **селó** – един от видовете населени места в Русия, а също в Украйна, Казахстан, Молдова, Беларус, България, Румъния, отнасящи се към така наречените селски поселения. Най-често селото е заселено от около 1000–2000 жители; **baştina (рум.)** – родина на предците; **campagna** – комуна в Италия; **campo исп.** – поле, **country (анг.)** – село, провинция в Южните и Западните СЩА; **Heimat (нем.)** – родина, отечество, бащин край, **small native land, native Land (анг.)** – роден край; **village (анг.)** – село, поселение, селище; **villaggio (ит.)** – село, поселение; **paese** – [pa'eze] в превод от италиански означава „страна“; **pueblo (исп.)** – град или село (в Испания, Латинска Америка и на Филипините) (по <tolkslovar.ru>).

Терминът **глобално село**, въведено от Маршал Маклюън през 1962 г., се използва като метафора и описва Световната мрежа и интернет, заради които земното кълбо се „сви“ до размерите на село вследствие на електронните комуникации.

неразделната му съпричастност – на малката, а чрез нея и на голямата родина, както при Тьоркин“. През 1977 г. В. Коробов¹³ в своята книга за В. Шукшин развива това понятие.

В румънското литературознание специфичното понятие на руската менталност се разглежда от русистите Т. Николеско, Г. Барбе, В. Шоптиряну, А. Добре, М. Морару. В своята монография „Русская нравственная проза“ („Руската нравствена проза“) Михаела Морару отбелязва „способността“ на „малката родина“ да събира и фокусира в себе си „проблеми и очаквания на хората от ХХ век“. Румънският автор разглежда това пространство, в което минало и бъдеще се преплитат с мисълта, чудачеството, земята и образа на майката, през прозата на В. Шукшин, В. Распутин, В. Астафиев.

Проблемът за определянето на понятието „малка родина“ прозвуча и в рамките на научната конференция, организирана в Льовенския университет в Белгия (*Leuven University*) през 2014 г. Въз основа на това може да направим извода, че понятието „малка родина“ вече трайно се е установило в литературната традиция на руската култура и продължава да функционира както в най-новата руската литература, така и в други национални литератури и култури, произхождайки от езиковите реалии на различни **национални културни пространства**. По този начин, се появява насъщната необходимост от утвърждаването на термина „малка родина“, което позволява да се направи изводът, че даденият **образ има разклонена система от семи в националните литератури**, а националните версии на концепта „малка родина“ продължават да се разширяват. Този концепт, притежаващ свои национални особености, се отнася към **устойчивото, константното** във всички национални литератури. Концептът „малка родина“, като ключово понятие, има своите съставни компоненти и се явява **доминанта** в „селската проза“, в прозата за селото (описано от Распутин през „провальное время“) на най-новите национални литератури.

Ние определяме **концептът „малка родина“** като самостоятелна културологична константа, имаща ментална, езикова, психо-емоционална и литературно-философска репрезентация, които се характеризират чрез възприятие на външния и вътрешния свят на конкретна местност, рождено място / локус или място на същинското местоживеене на индивида, в което се проявява спецификата на националния характер, интелектуални, духовни и волеви качества на едно или друго културно-езиково общество.

Нашият интерес към концепта „малка родина“ е обусловен от аксиологическото значение на този феномен в руската, румънската и азербайджанската литературна традиция. Но определянето на значението му се отнася към универсалния концепт „родина“. „Родина“ / „малка родина“ – взаимосвързани понятия, образуващи сложно единство. В разбирането и функционирането на дадените концепти е положено различието на образната и ценностната страна, което се определя от културно-историческия ход на развитието на националните литератури. Такова изпълване на концепта се асоциира със социално-историческите събития на нацията. Следователно това понятие е конструирано от носителите на езика и културата, подобни концепти се конструират и могат да имат идеологически характер, тоест нееднородно семантично натоварване.

Концептът „малка родина“ е разгледан като културологичен феномен, микрокосмос, основан на съвкупността от национална идентичност и битие. Образните комплекси на „малка родина“ намират културно отражение в менталитета на всеки народ. В концепта „малка родина“ се отразява разнотелното съдържание, което обхваща сферата на човешката дейност: понятийно, вербално, асоциативно, културологично и др. Затова междулитературната, межкултурната съпоставка на концепта в различните литератури,

---

¹³ Коробов, В. И. *Василий Шукшин. Творчество. Личность*. М.: «Советская Россия», 1977, с. 192.

езици и култури способства за открояване на националните и интернационалните компоненти в речника на носителите на различните езици.

Според нас пространството на „малката родина“ е *всяка реалност* на всяко едно културно-географско пространство, на всяка картина от света – град, мегаполис, село, кишлак, аул, гюх, small native land, village, country, native Land, villaggio, paese, campagna, pueblo, campo, baština, – така и съдбовното, *съдбоносно място*, съдържащо опита на мистичното и непонятното, мястото на среща с висша реалност, чувството на присъствие на безгранична тайна в човешкия живот, усещането за зависимост от невидима поредица от неща. Петр Вайл пише за връзката на човека с мястото, което той обитава, като за загадъчно и тайнствено взаимодействие, място, управлявано от известния на древните genius loci, гений на мястото, който е медиатор между интелектуалните, духовните, емоционалните явления с тяхната материална среда¹⁴. *Националната* съставляваща на този концепт е основополагаща, тъй като индивидът е длъжен да се научи да разбира себе си в рамките / оковите на определените граници на „малката родина“.

Във втората глава: „ГЛАВА II. РЕГИОНАЛЕН МОДЕЛ НА ЛИТЕРАТУРАТА НА „МАЛКАТА РОДИНА“, се определя състоянието на съвременната парадигма на понятието литература на „малката родина“ в националните литератури, нейната качествена промяна в съвременния етап на литературните процеси, определят се тенденциите на растеж и генезис, процесите на взаимно влияние с „континенталната литература“. **Целта** на тази част от предлагания труд е определянето на съвременната парадигма на литературата на „малката родина“, нейното качествено видоизменяне, тенденциите за растеж и генезис, определяне процеса на взаимно влияние с „континенталната литература“, разглеждане на жанровото многообразие на понятието литература на „малката родина“ в светлината на историческото битуване на жанра като такъв. Сложността в определянето и класифицирането се състои в това, че представените за анализ литератури: румънска, азербайджанска, българска и руска, при дефинирането на дадения жанр, освен общо литературни подходи, имат и регионални и национални особености, както и че едно и също жанрово определение се разминава в зависимост от манталитета, регионалните и етническите особености на региона. Досега теоретичната поетика не поставя въпроса за определянето на подхода за класифицирането по определен принцип. Под понятието на литературата на „малката родина“ са попадали произведения, основаващи се на изображението на локалния топос, произведения, в които отсъства топос, произведения с ретроспективен характер, описващи локалния топос на ниво: описание на бита, живота и нравите на хората на земята. В тази категория не са включвани литературите на диаспорите, регионалните литератури, въпреки че в тях са се откривали същите подходи. Затова в тази част на дисертацията ясно се определят времевите параметри: 60-е години на XX век до ден днешен. Подобен времеви период определя стремежа на националните литератури и култури към самоопределяне, в което литературите на „малката родина“ в тематичен, жанров и културно-исторически план играят роля на първооснова.

Сложността в определянето на статута на литературата на „малката родина“ се дължи на различията в терминологичния и понятийния подход към тази част от литературата. Този процес е характерен както за националните литератури, така и за руската: регионална литература, „местичкова литература“, литература на диаспората, литература на националната „чужбина“. Същевременно още от 80–90-е години на XX век започва да навлиза понятието „континентална литература“, на която тези литератури се противопоставиха или изобщо се

---

¹⁴ Вайль, П. *Гений места*. // Независимая газета, 1999.

игнорираха от литературните критици. Тази позиция по отношение на статута на литературата на „малка родина“ е свързана с общия процес на реорганизация в литературния фонд през 60-е–90-е години на XX век. Процес е свързан и с динамичния период в обществено-културния живот на Русия, който е наречен „размразяване“. „Селската проза“ напомня за себе си през 50-е години на XX век, като част от „новата световна проза“. Списанието „Новый мир“ представя на читателя сериозни морално-нравствени проблеми. Очеркът на В. Овечкин „Районные будни“ поставя началото на цяло направление – „деревенская проза (селска проза)“. Но „селската проза“, както и другите литератури на „малката родина“, многобройни в жанрово-тематично определение, все още не са получили комплексно теоретично определение.

Като „селска проза“ е прието да се нарича цял литературен пласт, който далеч не изобразява само на живота и бита на селяните. „Селската проза“ е част от литературите, които не са получила автономен статус в „континенталната литература“ (литература на диаспората, „местичкова литература“, литература на емиграцията) и които са обединени от обща тенденция: **възприемането на големия свят чрез призмата на микросвета**. Несъмнено, литературата на „малката родина“ е многопланова и различна по качество. Може да отделим и още една обща за много от школите и направленията тенденция: отношението към литературата на „малката родина“ като към литература на отчуждението от общия литературен процес. Създаване на система от квалификационни признаци по отношение на литературата на „малката родина“ е доста сложна задача. Тя изисква изясняване на някои критерии за оценка. На първо място трябва да отбележим неприложимостта на самото понятие литература на „малката родина“ и на „голямата родина“ от гледна точка на художествените ценности.

Ако произведенията за преобразуване на градския свят отделят гласа на автора, народната трибуна, то „селските писатели“ предават повествованието на народния разказвач, без да го въвеждат в текста, но възпроизвеждайки неговата интонация, разказвателен маниер. Критиката от 80-е години на XX век (А. Метченко, С. Петров) писа за „стилизираността“ и за „етническият“ колорит на „селската проза“, която, сякаш понижава художествената ценност. В литературата на „градска“ тематика се забелязва ориентация към „европейската култура на сюжета“ (И. Еренбург). Наблюдаваме противопоставяне на два свята – „селския свят“ и „градския свят“ – което може да представим като *гранично съзнание на авторската субективност*. Генезисът на жанра на литературата на „малката родина“ се отнася към появата на този жанр в период на формиране на националната версия на литературите. **Изостреното чувство към родината получава отражение в самия край на старото столетие и началото на новия век.**

Граничното съзнание между XIX–XX век е белязано от две основни тенденции: задълбочен анализ на битието, в който „малката родина“ се възприема като **обетована земя**, убежище от беди, а също и отричане от новия свят. Според това разбиране „малка родина“ – това е **„продадено имение“**, **„провинция“** (А. Куприн, И. Шмелев), **„изчезващото дворянско гнездо“**, **„път“**, което няма връщане назад (А. Чехов).

„Малката родина“ в литературата на *Краеведовието*, XIX–XX век, е многопластово и многоаспектно понятие, в което се влага социално-политическо съдържание. „Малката родина“ – **селото**, със своя бит и начин на живот (И. Бунин „Деревня“), е противопоставяно на бъдещото соцообществено. През този период в литературата се засяга получената активно продължение при соцреализма тема за противопоставянето на селския начин на живот на градския, която няма теоретично обосноваване. Разширяването на националното пространство се обогатява с емиграционния опит, това е поглед към „родината“ чрез призмата на *чуждото* пространство: европейско, американско (Вадимир Набоков, Дмитрий Мережковский, Юрий Дружников) и източно (Константине Гамсахурдия). *Границата* в

творческото съзнание се определя след периода на „хрущовското размразяване“ през 50–60-е години на XX век.

Наблюдава се още и останалата незавършена концепция за спецификата на взаимоотношенията между националната и регионалната литература. Този проблем неведнъж се изтъква от известни изследователи слависти, специалисти в областта на западните и източните литератури. Независимо от тенденцията за търсене на равноправен диалог между регионалните литератури остава проблемът за националния подход към понятието регионална литература на различните региони, към които преди всичко отнасяме не само взаимоотношението между западноевропейските регионални литератури и славянските, но и източните, които не са толкова активно включени в европейската интеграция. Но търсенията за „оркестрово единство“ (А. Радугин) са необходими, тъй като са залог за запазването на националната самобитност на литературите и нейната самоидентификация. В този момент се пише за взаимоотношението на Европейския и Славянския литературен канон, но все още остава слабо изследван проблемът за взаимодействието на триединството: европейска, славянска и източна литература. В настоящия труд е предприет опит за сравнително-типологически анализ на подобен феномен.

До ден днешен остава неопределено понятието **регионална литература**. След разпадането на Съветския съюз през 90-е години на XX век националните литератури от постсъветското пространство (азербайджанска, украинска, белорусска, грузинска, казахска и др.) намират право за самостоятелна самоидентификация, следователно престават да бъдат регионални по отношение на общонационалната руска литература, като определят своите антологични норми за отношение към този жанрово-тематичния феномен.

Основа за регионалната идентичност е общността на „малката родина“. Понятието *регионална литература* има двояко значение: от една страна, това са литературите на Близкия изток, Далечния изток, азиатския регион, литературите на Изтока и Запада, отличаващи се една от друга, отнасящи се към държави, народи, региони. В *тесен* смисъл на думата това са *литератури, създадени вътре в страната, в границите на конкретен регион*, запазващ своята самобитност, език, обичаи. Терминът „**регионална**“ се появява сравнително скоро, заимстван е от географията и се отъждествява от изследователите с литературното краезнание (Ю. А. Мешков, К. В. Анисимов).

През 90-е години световната русистика отбеляза „**селската проза**“ като най-добре реализиралото се литературно направление. „Селската проза“ се характеризира със специфична типология на героите: пазител на древността, извечните устои, образите на свободолюбивите хора, живеещи много често срещу общоприетите норми (В. Шукшин). „Селските писатели“ допринасят за модификацията на каноничните жанрове: приказки, роман, повести, притчи, лирични миниатюри. „Селската проза“ от 1960–90-е години е прието да се разглежда като сформиран феномен в националните литератури, които са запазили своя функционален аспект в битуването на историческата поетика въз основа на национално-етническата самоидентификация. Разглеждат се и като етико-онтологично явление в руската класика като цяло.

Отделен аспект на проблема, според нас, е анализът на литературния фонд на *малките градове*, на националните покрайнини. Литературата на *малките градове* на Русия също е компонент в литературата на „малката родина“. Литературата на провинцията в този случай образува типологически модел от възраждане на малките градове. Задачата за усвояване на литературата на малките градове – масовите есета, очерци, спомени, скици и миниатюри и др. – излиза далеч извън определенията за „селска проза“. В определеното поле на изследване важно място заема и литературата на така наречените „млади градове“, които представляват важен сегмент в историята на живота в Русия. Актуална става и литературата

на „моноградовете“ – които се появяват изкуствено, според желанията на управляващите, строителите на фирми и проектантските ателиета (Толяти, Магнитогорск, Набережние Челни, Усолие-Сибирское в Русия, Келераш, Калафат, Черна вода, Гюргево в Румъния) – градове, които нямат исторически изградено културно минало. Интересни според нас са и литературните текстове на „уралската добивно заводска цивилизация“ и тяхното разглеждане като литература на самобитния регион, възникнал в резултат на промишлено усвояване от градовете заводи. Проблемът за обновяването на защитените територии (на родовите имоти), с характерен традиционен начин на живот, особено у местните народи на Севера, също може да стане опорна точка в изследването на текста за Руския север като текст за „малката родина“.

Като особена разновидност на „литературата на малките градове“ може да се смята тази „на родените по заповед секретни градове“ – градовете, които липсват на картата на СССР и са съществували само под грифа „секретно“.

В края на века и началото на новото хилядолетие се поражда необходимост от преразглеждането на феномена литература на „малката родина“ в контекста на основните пластове на националния манталитет, формиран през вековете. Затова има смисъл да отнасяме текстовете на **литературата на малките градове** към *„регионалната литература“*.

Проведеният анализ показва наличието на различни наименования на феномена литература на „малката родина“ в руската, румънската и азербайджанската литература.

Възниква и ново преосмисляне на регионалната съотнесеност на литературата и нейното място в „континенталната литература“. Определението **„континентална литература“** също се утвърждава в историческата поетика във връзка с въвеждането в контекста на основния литературен фонд на „инкриминираната литература“, „литературата на ъндърграунда“, на „разстреляната литература“, на „емигрантската литература“. **Съвременното руско литературознание не определя в отделен жанрово-тематичен аспект литературата на „малката родина“ като самостоятелен жанр. Аналогични процеси може да се наблюдават в румънската, българската и азербайджанската литература.**

Предприетият в тази глава анализ показва сложната панорама в употребата на понятието „малка родина“ в неговия национален и концептуален смисъл, като дава възможност да се определи кръгът от проблеми, свързани с проблемите за ръста, утвърждаването и качествената промяна на тези литератури, като позволява да бъдат направени изводи за това, че съвременното руско литературознание не обособява в отделен жанрово-тематичен аспект литературата на „малката родина“ като самостоятелен жанр на регионалната литература. Аналогични процеси може да наблюдаваме и в румънската, българската и азербайджанската литература, в които изобщо не се утвърдил терминът „селска проза“. Съществува различно терминологично определение за литературата на „малката родина“, при диференциален подход разбирането на термина все още не получава точно определение, тъй като се смята за временно или случайно явление. От терминологично определение се нуждаят: „регионалната литература“, „местичкова литература“, „литературата на диаспорите“, „литература на националната чужбина“, които днес са подложени на процесите на динамична диференциация. Статутът на литературата на „малката родина“ понастоящем е определен тематично и в жанрови рамки, като наблюдаваме различни варианти в терминологично му определяне. В някои национални (азербайджанската) литератури, в които макросветът е белязан от близостта или даже от съвместимостта с макросвета, такъв термин изцяло отсъства. Съвременната литературна парадигма проектира националното концептуално пространство не само върху езика,

идеостила на произведението, но и върху съществуването на произведенията в рамките на макро- и микрокултурата на националната литература.

Във втора глава: „Глава II. РЕГИОНАЛЕН МОДЕЛ НА ЛИТЕРАТУРАНА НА „МАЛКАТА РОДИНА“, се разглеждат проблемите, свързани с функционирането, самосъхранението и интеграцията на националните регионални литератури в европейското литературно пространство, определят се жанровото и тематичното своеобразие на регионалната проза, векторната динамика на регионалната литература. Работата се изгражда с оглед на противоречивото днес отношение към понятието „регионална литература“ от страна на западноевропейските, славянските, руските и кавказките школи по компаративистика, източните, които не се включват толкова активно към европейската интеграция.

Регионална литература – традиционно сформираният се жанров модел на общонационалната литература. Днес наблюдаваме терминологично преосмисляне на понятието, съпътствано от проблемите за интегриране в областта на различните науки. Затова в работата се уточняват базови понятия на регионализма, който е залегнал в основата на регионалната литература. Регионалният литературен процес като правило изгражда локален литературен модел, своеобразен аналог на националния литературен процес. В зависимост от мащаба на региона в него могат да функционират едновременно различни национални подгрупи, направления, имащи свои местни печатни органи, сборници, алманаси и др. Качественото ниво и художествената практика на регионалната литература не са еднозначни. Запазва се стереотипът на отношението към регионалната литература в националната, според което терминът „регион“ по своята природа не е еднозначен и може да обозначава полярни пространства на земното кълбо, поради което можем да определим, че **регионалната литература** обикновено се отнася към литературата, издавана в мащаби *под нивото на националното*.

Така, докато националната литература включва всички онези проявления на литературата, които се произвеждат вътре в страната, литературата на регионите се вписва в границите на региона, независимо от неговите физически размери. Регионалната литература е призвана да построява динамичен модел на социокултурната самоидентификация на регионалния субетнос, да определя неговото място в художествената литература на региона, да откроява основните функции и форми на регионален дискурс в локалната етнокултурна самоидентификация. Всяка от горепосочените групи решава тази задача посвоему. Обект на нашия интерес са регионалните литератури, творческите търсения на отделните автори, определянето на тенденциите, запазването и затвърждаването на националните ценности.

Въпреки тенденцията да се търси равнозначен диалог между регионалните литератури, остава нерешен проблемът за отношението на националните типове литератури към понятието регионална литература на различните региони, към които преди всичко отнасяме не само взаимоотношението между западноевропейските регионални литератури и славянските, но и източните, които не са толкова активно включвани в европейската интеграция.

В настоящия труд е предприет един от първите опити за сравнително-типологически анализ на различни национални модели на регионалните литератури на ниво диалог. В това ние виждаме **актуалността на настоящата част на изследването**.

Формулирането на този въпрос е свързано с решаването на цяла поредица от проблеми, пред които днес е изправена хуманитарната наука. На първо време, трябва да определим функционалния статус на регионалната литература (РЛ) в съвременния литературен процес. Досега не е установен методологичният аспект на изследването на РЛ, тъй като с нейните проблеми и специфика се занимават едновременно различни научни

сфери: регионознание, краезнание, културология, странознание, които все още не са открили ясен научен подход към методите на изследване. **Регионалната литература все още е обект на приложното литературознание, но също така остават неопределени и принципите на нейните взаимоотношения с континенталната литература.** Отчасти областта от филологията, наречена „русская словесность (руска книжовност)“, е част от континенталната литература, може да има и регионално значение, ако обект на изучаването ѝ са произведения, в които е отразен регионалният подход: **писателят и неговото творчество трябва да бъдат асоциирани с региона.** Следователно „русская словесность (руска книжовност)“, за необходимостта от която пише А. Горшков, отделя в автономна област изследването на регионалната словесност (книжовност), която изучава такива области, като: **лингвистично краезнание, литературно краезнание.** Днес може да говорим за общите методологически подходи за постигането на решение на този проблем. Глобализацията поставя хуманитарната наука пред необходимостта да ускори този процес. Общометодологическа база на този диалог създава съвременната регионалистика. Но регионалистиката по западен и източен образец също има своите специфични особености, познанието на които спомага за ускоряването на взаимоотношенията между регионалните литератури, запазващи националната самобитност, отворени към диалог, особено между онези регионални литератури, в които се наблюдават аналогични процеси (постсъветската регионална литература, западноевропейската, източната, азиатската и др.).

Според нас, *отделянето на регионалната книжовност в отделна област на литературата ще улесни определянето на нейното място в контекста на „континенталната литература“, в аспекта на диалог между различните национални литератури.* Появата на подобен термин не е плод на терминотворчеството, от което страда днешната филология. Регионалната критика – това е **вече** утвърденият пласт на критиката и трябва да бъде обособена в самостоятелна област.

До ден днешен остава все още неопределено понятието „регионална литература“ от гледна точка на съвременния деидеологизиран подход, не са определени границите ѝ на континентална литература, нейното място в европейската литература, не съществува и точно определение за „континентална литература“.

Случва се прекодиране на „Регионалната литература“ вътре в общолитературното пространство. Рускоезичната литература в националните литератури става *регионална* по отношение към общонационалната (азербайджанската, казахската, естонската и др.). Но руската литература образува качествено нов диалог с националните литератури вътре в руския литературен свят на **коренните народи.** Векторът на тези отношения се променя: от центъра към периферията, от периферията към центъра и към регионалните литератури извън руския свят. Досега този проблем не намира дължимото теоретично осветяване.

Не е определен статусът на рускоезичната литература вътре в националната литература по отношение на националната идея, темата за родината и т.н., тъй като рускоезичният автор може да пише на руски език, но да отстоява и спазва националните интереси на страната, в която живее. Това разбиране за статута на регионалния рускоезичен писател може да се разглежда по отношение на руската литература като литература на диаспората или на вътрешната или външна емиграция. Аналогични процеси за промяна на статуса на руската литература наблюдаваме в румънската литература (литературата на руските липовани), българската литература – литературата на руската диаспора. В тази връзка може да говорим за *литературата на руската диаспора в националната литература.* Литературата на диаспората има своите отличителни особености в тематично и жанрово отношение, а нейната специфика и битуване в пределите на националната литература, връзката ѝ с континенталната руска **литература ще бъдат разгледани отделно.** Особено остър и нееднозначен е проблемът за отношението към литературата на „малката

родина“, който се обсъжда на международни семинари и форуми¹⁵ от 90-те години на ХХ век, на които се поставя проблемът за определянето на **новия статус на руската литература** като **международна руска литература**. Основна спънка в този спор е противопоставянето на две неравнозначни понятия, отделянето на руския език в ранг на език медиатор и определянето на статуса на руската литература като международна в отношението ѝ към световната литература. В такъв смисъл руската литература може да бъде разглеждана като регионална спрямо световната, като се явява едновременно рускоезична не само за страните от постсъветското пространство, но и за руско-езичните автори – емигранти. Критиката (А. Бараш) определя нейния статут като преход от емигрантска литература към регионална, „местечкова литература“ (Т. Щербина) по отношение на европейските литератури. Но даже в този контекст на промяна на статуса по отношение на световната литература сме принудени да констатираме стереотип на отношението към „регионалната литература“. Легитимацията на статута на добрия писател (все още) се определя от публикациите му в московската преса, от обсъждането им от московската критика. Провинциалният автор, бидейки талантилив писател, остава със статута на регионален. В това отношение до ден днешен се запазва опозицията за определяне на руската литература като рускоезична и руска (С. Костирко).

Определянето на статуса на регионалните литератури зависи от геополитическата ситуация в света, от промяната в отношението към понятието „малка родина“ в аспекта на региона, покрайнините, граничните райони. По този начин, комплексът на понятието „**регионална литература**“ образува разклонена система от семи: регионализъм, региоцентризъм, локус, местечковост, диаспора, отчасти литература на емиграцията. В тематично отношение всички тези понятия може да ги подведем под един общ тематичен знаменател: литературата на „**малката родина**“. Подобно равенство може да бъде диференцирано, този процес е неизбежен. „Малката родина“ като обект на изследването развива определена и вече формирала се жанрово-тематична система. Това жанрово-тематично единство има разнационални определения в литературите на Запад и Изток, Европа и Азия. Но съществуват устойчиви жанрове на регионалната проза, отнасящи се към 60-те години на ХХ век, които определихме по-горе като литературни, което дава възможност да се систематизират и обособят в отделна област за изследване на този етап на развитие на историческата поетика, следователно и възможност за търсенето на диалог в дадената област. Ще отбележим, че предложените изводи имат отчасти предварителен характер и могат да бъдат оспорени.

Обособяването на регионалната литература в един блок на изследване ни позволява да говорим за спецификата на регионалната проза. Изследването на дадения проблем може да има днес предварителен характер. В работата е направен опит да се обозначи цял комплекс от задачи, да се определи националната специфика на функциониране на жанрово-тематичните модели на националните литератури по отношение на континенталните, другите национални литератури, да се открият общите и различните тенденции на развитие.

Регионалната литература, регионалната критика, краезнанието предполагат разглеждането на регионалната литература като неделимо единство, национално-културен феномен, който изисква създаването на нова област на филологическа дисциплина: регионална книжовност. Идентификационните фактори на **регионализма** влияят върху функционирането на „регионалната литература“ (РЛ) и върху нейната специфика. Регионалният литературен процес подрежда **локалния литературен модел**, като своеобразен аналог на националния литературен процес. При цялата нееднозначност на качествено ниво и художествената практика на регионалната литература, може да

---

¹⁵ *Геополитика культуры и наш литературный быт*. Иерусалим, 1998.

определим, че **този модел на литературата на „малката родина“** се отнася, по принцип, към литературата, издавана *в по-нисък от националния мащаб*. Литературата на регионите се вписва в границите на региона, независимо от неговите физически размери. Националното многообразие на регионалните литератури може да бъде инструмент за изучаване както на световната литература като цяло, така и за изследвания в посока от универсалното към локалното: през континенталното, националното, регионалното, областното, районното, в зависимост от основните вектори на динамиката на литературните и културните пространства, научните парадигми и реалии на съвременните междулитературни взаимодействия. Статусът на руската литература – **международната руска литература** – по отношение на националните регионални литератури вътре в руската континентална литература едновременно е регионална по отношение на световната литература. Все още не е определен векторът на тези създаващи се отношения. Най-разпространени жанрове на регионалната литература са: миниатюра, есе, очерк, новела, разказ, които притежават жанрово-тематична специфика, публикуват се в периодични издания и влияят върху синкретизма на регионалните жанрове. Заедно със засилването на интереса към регионалната проза, в нея се наблюдава активизация на малките жанрове, както и на *регионалния роман* като един от жанровете на регионалната литература. Регионалният роман изобразява региона в цялата му историко-географска конкретика.

Ние определяме регионалната литература като текст или част от текст, който изобразява пространството в поетически образи и генерира геопоетическите образи, които влияят на процесите на националната и териториалната идентичност.

В трета глава: „Глава III. ВЕКТОРНА ДИНАМИКА НА РЕГИОНАЛНАТА ЛИТЕРАТУРА“, е направен първи опит за определяне на **различните модели регионални литератури** и на тяхното **отношение** на ниво диалог **от универсалното към локалното**: чрез континентално, национално, регионално, областно, районно, в зависимост от основните **вектори на динамика** на литературните и културните пространства. Теорията на векторната динамика на регионалната литература, разработвана от нас в настоящата докторска дисертация, за първи път в литературознанието поставя въпроса за урегулиране отношенията в литературното пространство. В това ние виждаме **новото** на тази част от изследването.

Принципите на взаимоотношенията на „регионалните литератури“ с „континенталната литература“ все още не са определени, затова **се поставя задачата** да се определят тенденциите за **функциониране на моделите** на регионалните литератури **вътре в и извън** семиосферите, да се открие векторната динамика във взаимоотношенията между различните национални региони, тъй като съвременното литературно пространство днес се развива в тясно взаимодействие, запазвайки при това националната специфика. Постановката на настоящия въпрос е свързана с решаването на въпроса в диалога на вътрешнолитературните и външнолитературните връзки между регионалните и общонационалните литератури, който трябва да има предвид спецификата на тези взаимоотношения. Изхождайки от горепосоченото, ние подлагаме на обсъждане понятието **Вектор на динамиката на регионалната литература**, което смятаме за основно в урегулирането на **функционирането на отношенията в равноправния диалог** в йерархията *световна литература – континентална литература – регион*, от една страна, и *регион – континентална литература – световна литература*, по същия начин както и отношенията *континентална литература – регион* и *регион vs континентална литература*, т.е. отношенията *център – периферия* в регионалната литература.

Прилагайки геометричния подход към понятието вектор, поради това, че той се характеризира с направление и дължина, ние определяме, че **Векторът на динамиката**

(VD) на регионалната литература образува двумерна величина, извън (**ex-exterior**) и навътре (**in-interior**) в литературните пространства и реалии, което стимулира взаимодействието и взаимното влияние на литературите, развива тяхното национално своеобразие, подрежда отношението *център – периферия* в „регионалната литература“ (като „голяма“, „континентална“, „централна“ литература към „малка“, „регионална“, „периферийна“, така и „малка“, „регионална“, „периферийна“ към „голяма“, „континентална“, „централна“). Векторът на динамиката – това е вътрешен фактор на литературния процес, присъщ на всяка национална литература, на всеки период в художествената литература. Векторът на динамиката и реалите на междулитературните отношения са резултат от множество сложни взаимоотношения и въздействия, които имат определена продължителност във времето, определена *литературна мощност* и *взаимно насочени координати*. Векторът на динамиката е интегриращ компонент на регионалното литературно развитие. Той не може да бъде едномерна величина, тъй като в такъв случай не може да говорим за динамика на литературния процес.

Литературната мощ на вектора на динамиката на регионалната литература – това е съвкупност от всички реалии на литературния процес (произведения, литературна критика, творчески съюзи), които образуват литературния елемент на един или друг регион, способен да гради отношения на ниво по-високо от националното или под него, да окаже натиск или да отблъсне такъв. По литературната мощ на векторната динамика може да съдим за тенденциите на развитие на литературния процес.

Изграждането на нов модел на тези отношения зависи от основните **вектори на динамиката** на литературните и културните пространства, научните парадигми и реалии на съвременните междулитературни взаимоотношения. Векторите на динамиката и реалите на междулитературните отношения формират вътре в регионалната литература особени отношения, които определят отношението на *световната* литература с литературите на континентите, и отношенията на „континенталната литература“ с „регионалните литератури“ благодарение на териториалните, езиковите, етническите, регионалните и исторически корени. Вследствие на тези отношения може да говорим за съществуването на *модел* за *векторна динамика* в „регионалната литература“, която съдейства за *образуването на различни модели „регионална литература“*.

Векторните отношения на регионалната литература съществуват на **макро- и микро**ниво. Отношенията между световната литература, микрорегионите и националните литератури се изграждат на ниво **по-високо от националното** и формират **макромодел** на векторни отношения в регионалната литература.

Отношенията между националната литература и литературата на микрорегионите вътре в страната се изграждат на ниво **по-ниско от националното** и формират **микромодел** на векторните отношения в регионалната литература.

В плуралистичната култура от началото на XXI век проблемът за връзката и диалога на националните литератури в пространството на световните литератури засега е една системна цялост, която може да бъде разглеждана в най-различни аспекти. Изследвайки отношенията *Световна литература – континентална литература – регион*, можем да говорим за **макро- и микромодел** на регионалната литература. В труда са определени единадесет модела на регионални литератури („литература на диаспората“, литература на „покрайнините“, „пригранична литература“, „литература на малките градове“, „селска проза“, *чуждоезична литература на диаспората* на ниво под националното; *литература на местните други националности* на ниво под националното и др.).

Възможен е равноправен диалог на различните версии на националните литература на „малката родина“ въз основа на полицентризма, а **изгражданата на вертикалата от**

„малката“ към „голямата“ литература спомага за опазването на националната самобитност и за определяне на мястото ѝ в единното европейско пространство. По тази вертикала векторната динамика на литературните отношения носи **позитивен** характер, а регионалната литература играе съществена роля и може в определени случаи да промени състоянието на националната литература.

В четвърта глава: „ТРАНСФОРМАЦИЯ НА ЛИТЕРАТУРАТА НА „МАЛКАТА РОДИНА“ В „СЕЛСКАТА ПРОЗА“ ПРЕЗ ХХ–ХХІ ВЕК“, комплексно се изследва концепта „малка родина“ в „селската проза“ през 60–90-е години на ХХ век, разглежда се проблемът за определянето на статута на „селската проза“ в руската литература на границата между ХХ–ХХІ век. Междунационалният феномен на прозата на „малката родина“ изпълнява днес компенсаторна функция по отношение на кризата на националната самоидентичност, потъпкващ фактор на националния манталитет в период на глобализация. Анализирани са християнският архетип, основен за характеристиките на героите в „селската проза“, в аспекта на минало, настояще, бъдеще с оглед на православната аксеология и историческата поетика. Обект на такъв интерес става „селската проза“ в диалога ѝ с националните литератури, разглежда се жанровата разновидност на регионалните литератури, „темата за малките градове“ (повестта на Е. Гришковец, „Реки“), а също и темата за „малка родина“ в постмодернистичните романи в аспекта на междунационалния диалог.

Затова, когато се обръщаме към „старата“ тема за „селската проза“, си поставяме **задачата** да преразгледаме и преработим тази тема от позициите и реалиите на второто десетилетие на ХХІ век. Образът на „малката родина“ в „селската проза“ отново става актуален и почти „изцяло руски“, тъй като проблемът за противопоставянето на „прогресивния“ град на „консервативното“ село продължава.

Необходим е нов прочит на литературния феномен „селска проза“ именно от гледна точка на отношението на съвременния човек към земята кърмилница като към основна съставна част от комплексния свят на „малката родина“. Новият прочит на „селската проза“ ще измени и отношението към феномена „селска проза“, тъй като основен фактор за нейното недооценяване е стереотипното отношение, че този тип проза е написана по партийна поръчка. Въпреки че в литературния процес влизат известни автори на „селската проза“, такива като В. Астафиев и В. Распутин, творчеството на които отбелязва нов етап в установяването на „селската проза“, в контекста на „угасване“ на старата „селска проза“ (1960–80-е години) и възникване на термина „нова селска проза“ (в края на ХХ столетие) в най-новата литература не се обръща внимание на изучаването на „селската проза“, тъй като се смята, че тя е изпълнила своите функции. За по-правдив и дълбок анализ на този феномен е необходимо да се проникне в същността на литературните процеси на иновативните литератури, като по този начин се обогатят представите за произведенията, авторите, жанровете, литературните школи, тоест аспектите на една или друга национална литература.

В настоящата глава се прави опит за цялостно и всестранно осмисляне на концепта „малка родина“ в „селската проза“ през 60–90-е години на ХХ век. Във връзка с това се поставя въпросът за мястото и статуса на даденото явление по отношение на „селската проза“ в общия процес на руската литература, прави се опит и да се извадят историко- и теоретико-литературни изводи от развитието му на границата на ХХ–ХХІ век.

Актуалността на изследването се състои във формирането на междунационалните феномени на прозата на „малката родина“, който изпълнява днес компенсаторна функция по отношение на кризата на националната самоидентичност, преобладаващ фактор в националния манталитет в период на глобализация. В настоящия труд се преразглежда стереотипното отношение към „селската проза“ като напълно руско направление, формирало

се по поръчка на партията, проявяват се традициите и новаторството на произведенията на писателите, представители на това направление, определя се тяхното влияние върху националните литератури, изследва се християнският модел на архетипа на руската „селската проза“. Провежда се сравнително-типологически анализ на „селската проза“ на националните литератури, в произведенията на които се отразява новото отношение на човека към „малката родина“, деидеологизирано се изследва феноменът „селска проза“ в диалога на националните литератури, определя се мястото на „селската проза“ в световния литературен процес.

„Селската проза“ получава най-вече историко-функционално отражение в преобладаващата част от съвременната литературна критика (А Болшакова, Т. Смиковская, А. Карпов, И. Новожеева). От началото на 90-те години се наблюдава затихване на интереса към „селската проза“ като „познат, който е изчерпал себе си“ предмет, (И. Новожеева), много критици и читатели я възприемат само като проза за селския живот. Но това литературно направление днес се приема като далечно минало, същевременно и днес продължават да пишат, поновому и без да се съобразяват с идеологията, „селските писатели“ (В. Белов, В. Распутин, Е. Носов, Б. Екимов и др.), като оказват несъмнено влияние върху съвременните автори, в чиито произведения се проявява тенденция за формирането на нов реализъм.

Ние определяме „селската проза“ като най-машабната социална поръчка на руската литература за света на руското село през ХХ век, в което се забелязва изострено внимание към традициите и нравствеността на „малката родина“, през чийто свят се гледа на големите проблеми на взаимоотношенията човек и природа, човек и земята кърмилница. Но, определението на „селската проза“ е локализиращо и това опростява нейното разбиране, а литературното явление губи дълбочина. „Селската проза“, разгледана заедно с феномена „малка родина“, е вечна тема в руската литература, която изисква преосмислянето не само като соцпоръчка, но и като универсална тенденция на хуманизация на човека чрез обръщане към земята.

Смятаме, че програмни за „селската проза“ са статията на Ф. Абрамов и публицистичният очерк на В. Овечкин и Е. Дорош, а формирането на художествените и нравствените основи на „селската проза“ са положени от Александър Яшин с „Вологодская свадьба“, „Баба Яга“, „Угощаю рябиной“ .

В азербайджанската литература терминът „селска проза“ е възприет от съветската литература, утвърдил се е в азербайджанското литературознание и се използва и от най-новата азербайджанска критика като „нова азербайджанска проза“, чието начало слага романът „Горящее сердце“ на Иса Гусейнова, издаден през втората половина на 1950-е години, а и като „азербайджанска селска проза“ (Флор Наджи, Асиф Гаджиев). На понятийно и тематично ниво Флор Наджи установява аналогия между руската „селската проза“ и „азербайджанската селска проза“ през 1970–1980-те г., пътищата на които „в определен смисъл са сходни“, но същевременно отбелязва, че за „азербайджанската селска проза“ от 70-те години на ХХ век противопоставянето на селския свят на градския не е било толкова съществено. Като цяло „селската проза“ за азербайджанската литература е условно явление, както и условно може да отнесем тази проза към литературата на „малката родина“, тъй като „малката родина“ в тези текстове е аналог на голямата родина.

Връщането към „селската проза“ в най-новата руска литература, към темата „малка родина“, а именно – разглеждане на „малката родина“ като основна носителка на „рускостта“, връщане към рубцовския статус на руското село като **национално достойние на руския народ** и матрица на руската идентичност – е възможно да спаси руското село от угасване и то отново да стане онова руско духовно начало, което носи в себе си дълбоката руска национална култура, културните традиции на руския етнос и идентичността на руската

нация. В творчеството на „селските писатели“ се появява нова тенденция и се изобразяват руският национален характер, неговата християнска основа (Л. Аненски, Л. Крутиков, С. Лебедев, В. Хмар, М. Липовецки). Нека да посочим, че немаловажният аспект за съществуването на научен интерес **към християнските източници е именно в селските образи**. Съществуват два взаимно противоречащи си вектора на отношение към „селската проза“, „малката родина“: отъждествяването ѝ със социалните поръчки, от една страна, от друга страна, християнските корени на националния архетип и основите на руската съборност. Тези два вектора успоредно съществуват не само като историко-функционално явление, но и като динамичен и действащ модел. Християнската тематика, библейските символи са характерни за руската литература като цяло, особено за „селската проза“. Но до 80–90-те години на ХХ век библейските текстове и тяхното отражение в литературната критика се разглеждат не като първооснова на текста, а като художествена образност, самата Библия също се възприема като художествено произведение. Този процес днес наистина се осъзнава от литературната критика. Всеки етап в направлението „селска проза“ е белязан от наличието на произведения с християнска първооснова. Особено остро той започва да звучи в прозата от края на 80-те началото на 90-те години на ХХ век. Перестройката внася в „селската проза“ нова тема: търсене на своето място в живота, осъзнаване на страданията на изгубената душа. Светското разбиране за „ние“ се заменя от понятието „аз“, героят е изправен пред неизбежността да се противопостави на злото. Една от основните теми в това време е темата за Апокалипсиса, есхатологичната катастрофа. Обединяващ различните писатели в този нов поток на „селската проза“ е **библейският подтекст**. Формира се нов тип писател, интуитивно уловил духовните търсения на съвременниците, като по този начин се обяснява обръщането на много от авторите към Библията. Откритите от нас тенденции и пътища на развитие на „селската проза“ доказват, че това е **интуитивно обръщане към християнските духовни ценности и е еднакво архетипично както за писателя, така и за читателя и служи за излизането от духовната криза**.

В творчеството на В. Белов особена позиция заемат очерците по народна естетика – „Лад“ (1979), в които авторът противопоставя на застоялата загиваща тоталитарна държава Северна Атлантида, своя град Китеж, селския рай; само че този рай не се основава на народната фантазия, мечта на селянина за рай. Това е почти документален очерк за реалното вологодско северно село, неговото неотдавнашно минало, достоверно предадено в разказвателна форма от автора. Този свят на „малката родина“ е живял по законите на християнството, а се отнася към своите корени в дохристиянската славянска архаика, в която светът е представен като цялостна система, като одушевен и жив космос, разпрострял се на четири страни, разделен на нива. „Китеж“ на Белов е изчезващ във вечността на християнския свят. Той създава **„селската вселена“**, нещо **подобно на Фетския диск**, като оставя на съвременниците и наследниците тази загадка и подсказва как в света трябва дружно да се живее. Своеобразен жанр на очерк откровение, който отразява индивидуално-авторската гледна точка върху предмета на изобразяване: микрокосмосът на „малката родина“ на Белов се противопоставя на съвременния свят на дисхармония и хаос. **Руският модел на света – „Лад“** – това е да живееш по правилата, по съвест, доброжелателно и създавайки, хармонията на човека, обществото и природата в един Космос. Селският влошаващ се свят на Белов тематично и образно се допълва със селянката. Атлантида на Распутин. Дватама художници виждат основата на бъдещето в отиващите си християнски ценности, които остават опора.

„Китеж“ като идеален модел на света интересува много от „селските автори“. В. Тендряков посвещава на тази тема „Чистые воды Китежа“, публикувани след смъртта на писателя в края на 80-те години. Това произведение вече не може да бъде смятано за „селска проза“, то е остро сатирическо повествование за безгеройното време, за хората

приспособленци, то е своеобразен преходен етап от традиционната „селска проза“ към литературата на постмодернизма.

В съвременната литература на постмодернизма Т. Толстая също създава модел на християнския свят, който сякаш се допълва със селския космос на произведенията на В. И. Белов и В. Г. Распутин. Само че този свят вече не е явно селски, тъй като типично „селската проза“ и нейната основна тема „малката родина“ придобиват вселенски мащаб.

Формира се нов тип писател, интуитивно доловил духовните търсения на съвременниците, с това се обяснява обръщането на много от авторите към Библията. В този смисъл българският писател Емил Андреев счита, че „в Библията има всичко – и разказ, и поезия, и театър. И цялата мъдрост и любов на света“¹⁶. Обръщането към християнските духовни ценности е еднакво както за писателя, така и за читателя и служи за изход от духовната криза. Подобен модел литература на „малката родина“ е характерен и за други национални литератури на Запада и Изтока, въпреки че върху националните и религиозните традиции може да се строи диалог не само между различните литературни епохи, но и между различните национални литератури. Типично „селската проза“ и нейната основна тема „малката родина“ придобиват вселенски мащаби.

В тази връзка може да отбележим още една съществена мисия, възложена на руската „селска проза“, а именно: изследването на националните съборни извори на руския характер – селския жител, който в руската и западноевропейската традиция днес е противоречиво и нееднозначно понятие. Трябва да посочим, че „юродивый“ *Христа ради* получава различно отражение в религиозните, фолклорните, литературните текстове. Този образ в съвременната литература на ХХ–ХХІ век търпи значителни промени, което е свидетелство за упадък на културата, липсата на интерес към този образ от страна на съвременните прозаисти, а също така и за прехода на този тип в друга плоскост – града, и в занижена категория („маргинален“, „плява“ и др.), който получава широко разпространение в литературата на постмодерна. В литературната критика наблюдаваме странна метаморфоза: „селските чудаци“ които вече тънат в забрава, съвременните „чуждите“ не са удостоени с внимание. Като цяло тази категория характери на съвременните „чудаците“ може да отнесем към типа „гранични хора“ (В. Търнър). Според класификацията на учения в тях може да отделим следните характеристики: амбивалентност, двойственост. Тези хора „нито тук, нито там, нито са това, нито са онова; те са в промеждутъка между положенията, предписани и разпределени от закона, обичаите, условностите и церемониите“¹⁷. Същевременно – **„юродивите“ от съвременния тип съчетават в себе си чертите на юродството и „деформираното“ съзнание на героите от постмодернизма, образувайки една от разновидностите на националния характер от най-новата руска проза.**

В съвременната литература този тип герой, получил с благословията на Шукшин названието „чудаците“, става известен в най-новата руска литература под названието „обсевок“ (Т. Толстая), който се възприема в критическата руска и в западноевропейската литература като маргинален образ.

В общи линии, в най-новата литература на краевековието образът на солженицинско-распутинските „праведници“ и шукшинските и беловските „чудаци“ се изчерпва; в руската литература **чудаците се присъединява към** облика на новата действителност в образа на *чуждия*: селският жител, който е оставен сам самичък със собствените си беди и често пъти е низвергнат не само от обществото, но и от собствената си страна. Случва се неговото отчуждаване от човешкия свят, а безизходността на поведението му ражда нов тип чудик –

¹⁶ <adevarul.ro/cultura/arte/emil-andreev-o-carte-e-predica-buna-1_50ace4f27c42d5a6638b5fb7/index.html>.

¹⁷ Търнер, В. *Си мвол и ритуал*,. М., 1983.

чуждия. Съпротивляващият се на промените и все пак изменящ се руски човек, съхраняващ, но и губещ важното, се явява главният герой на времето. За определени слоеве на обществото той е последният от хората – мръсен, беден, безнадежден, необразован, но неотричащ общоприетите от света ценности. В образите на съвременните „чужди“ от селото може да разпознаем жителите на съвременните руски села, с тяхното безправие, нищета и изоставеност.

Героите на прозаика Андрей Евпланов – чуждите – по различни причини изпадат от обичайната си среда и се озовават сред безразлични хора, а понякога и сред враждебно настроени. Героят е принуден да балансира на границата между два свята, неприет нито от единия от двата, след което става *маргинален*. Маргиналността е признак на несъвместимост със социалната общност. В „Чужаки“ на А. Евпланов е налице обратната ситуация: чуждите – дошлите от града, не приемат селския начин на живот, проявеното към тях внимание се възприема като нещо абсурдно. Концепцията за *маргиналното* включва следните типажки: човек, който се е откъснал от рода, възприел е друга, градска психология, или намиращ се между селото и града, който все още не е възприел града, не е пуснал в него корени, те са представени като образи „плява“ (В. Распутин, В. Шукшин), архаровци (В. Распутин, В. Астафиев), „межедомки“ (В. Астафиев), „пришей-пристебай“ (В. Шукшин), „леки хора“ (В. Белов, В. Распутин).

Типът герои „маргиналии“, „плява“, все още не е получил в литературата ясно терминологично определение, защото може да бъде отнесено към съвременната разновидност на „малкия човек“. Нека отбележим, че тази разновидност на героите не е еднозначна по своята същност и не можем еднозначно да ги отнесем към положителни или отрицателни герои.

„Малките хора“ на Т. Толстая, като цяло са градски жители, създадени в традициите на руската класическа литература, с определена доза ирония, а също така и с явен намек за „селенїя“. Най-често „маргиналиите“ са изведени на границата. Деформираното съзнание също им диктува отчуждение от общоприетите правила: предизвикателство и отпадане (С. Чупров), опозиционност (В. Потапов), плесница на обществения вкус. Тяхното поведение е абсурдно, както и самата реалност. „Юродивите“ от съвременен тип съчетават в себе си архетипа на християнските „юродиви“ и на хората с деформирано съзнание, разновидност на националния характер в най-новата руска проза.

В пета глава: „Глава V. УТОЧНЯВАНЕ НА СЕМАНТИКАТА НА КОНЦЕПТИТЕ „РОДИНА“ И „МАЛКА РОДИНА“ В ЛИТЕРАТУРАТА НА ПОСТМОДЕРНИЗМА“, в контекста на най-новата литература повестта „Реки“ на Евгени Гришковец изразява носталгията към „малката родина“ – към *града* на детството, който е въведен в текста на повестта посредством детски спомени, това е изповед монолог за мястото, където е роден човекът. Въпреки традиционно оформилия се в теорията на литературата термин „градски текст“ и традиционно съществуващия модел на неговия анализ, трябва да констатираме, че изследванията внасят в това понятие различно съдържание.

Концептът „град“ разглеждаме в литературоведски, лингвистичен и културологичен план, извън това изследване остават всички други възможни планове на изразяване на структурата на текста, към които ще се обръщаме само отчасти. Методологичната работа се опира също така и на ландшафтно-образния подход за изучаването на културното пространство на града и, в частност, на визуалния (ландшафтен) и на документалния (неландшафтен) анализ на градския текст.

Основа на регионалната идентичност е общността на „малката родина“ и Евгени Гришковец е един от малкото автори, които отъждествяват жителите на своя град с жителите на целия сибирски регион. В текста се чувства привързаността на автора към Сибир, към сибирските простори, студовете, към сибирската идентичност. „Сибиряки“ на Гришковец – това е отделна „порода“ хора, която има определени маниери, характер, манталитет, походка и т.н.; не е възможно да бъдат объркати, да речем, с жителите на други региони в Русия или с каквито и да било други жители. Гражданите, от една страна, създават настроението и културата на града, от друга страна – са заложенници на града, неговата култура, традиции, история. Този двойк статут определя разглеждането на гражданите ту като агенти, ту като пациенти.

В повестта на Евгени Гришковец „Город“ е герой на спомените на автора както и негов верен помощник в самоидентификацията на личността, концептът е реализиран у Евгени Гришковец чрез знака „Родина“. „Но къде е границата между нещо-то и Сибир?“, – пита авторът, отделяйки Сибир като район от останалото пространство на страната, което непрестанно го притиска. „Моят град“, както го нарича авторът по време на цялата повест – това е родният град на героя – повествователя и неговото семейство. Монологът спомен по изгубената „малка родина“ е обгърнат с двойко чувство: носталгия и загуба на хуманните критерии на съветската действителност.

Новата градска идентичност е характерна и за образа на града в романа на румънския съвременен писател Дана Лунгу „Я – старая коммунистка“: този нов образ има много общи черти с други градове, които се намират на територията на „националните покрайнини“ на страната. Трябва да посочим факта, че концептът „град“ в романа на Дана Лунгу се въвежда с помощта на образа на града като „малка родина“ и се възпроизвежда в живота на обикновеното семейство на Емилия, която преживява комунистическата епоха. Както и героят на Гришковец, това са обикновени хора. Ако в романа на Дана Лунгу образът на града излиза като изгубената „малка родина“, която принадлежи на определена политическа епоха, то в повестта на Евгени Гришковец образът на града е като монолог – спомени за изгубената родина от детството, времето, което не може да се върне. Детството, което е съхранило най-ярките спомени и което поразява с увлечението на детския разказ. Именно в тези сякаш второстепенни спомени изпъкват основните теми на повестта – *темата за „малката родина“*, *темата за гекултурната идентификация на локуса* и *темата за самоидентификацията*. Цяла епоха от живота на страната се преплита с живота на героя в родния град, с живота на „малкия човек“, който чувства своята цялост с големия свят само посредством „малката родина“.

В своята трактовка за живота на поколенията от 60–70-е прозата на Евгени Гришковец се допълва с романите на румънските прозаисти от поколението на 2000 – Василий Ерну „Рожденный в СССР“, който излиза през 2006 година, и Дана Лунгу „Я – старая коммунистка“, който излиза през 2007 година, и с романа „Естествен роман“ на българския прозаик от поколението на 90-те – Георги Господинов. Ако Евгени Гришковец описва града в неговата съветска реалност, източноевропейските автори описват съветско-националното пространство, което има, освен общо социалистически, и свои национални особености. Разпадът на социалистическото общество в „голямата родина“ е показан по различен начин от авторите – като апокалипсис (Георги Господинов), като носталгия по миналото (Дан Лунгу) и като изучаване на археологията на съветското минало (Василе Ерну). Тези автори представляват за нас интерес не толкова от гледна точка на успешната творческа кариера, колкото от гледна точка на това как те описват разпада на самата „голяма родина“ – соцлагера – чрез призмата на принадлежността към „малката родина“. Произведения на тема съветската „изгубена родина“ при руските, българските и румънските автори се отличава с приликата на лайтмотива, с описание на знаковите съветски реалности, но в тях се срещат

опозицията свое / чуждо, влиянието върху установяването на самоидентичността на националния, европейския менталитет. Така в международния диалог в жанра на темата за „изгубената родина“ трябва да се имат предвид националната специфика, странознанието и фоновите знаци на епохата, а постмодернистичната техника на изобразяване на практика е идентична.

В този контекст азербайджанският писател Камал Абдулла, присъстващ в процеса на съвременната литература и опиращ се на мита, прави завои от универсализация на художествената култура към ценностите от „местно“ значение, към традициите и обичаите на предците. Този стремеж към *локалност* е крачка към народната митология, която превъплъщава и опита за битието, и мъдростта на отношенията, и етичните и правните норми, и обилието от герои и сюжети за философското осмисляне на съвременния живот.

Приобщаването към култура, различната от християнската, позволява да се проникне в същината на мюсюлманските вярвания, по възможност да се интерпретира и декодира художественият текст, който показва, че православният свят (западно-източния) и мюсюлманският свят могат да съществуват (и едновременно, и заедно) в диалога на литературите, културите, нациите, етносите, регионите. Обаче извън границите на тази интерпретация все още остават множество смислови пластове, но подобен анализ ще позволи да въведем текста в общия контекст от дискурсионен диалог на литературата на „малката родина“ в нейното друго национално разбиране.

В шеста глава: „Глава VI. ОБРАЗЪТ НА ПРОСТРАНСТВОТО НА „МАЛКАТА РОДИНА“. ЗНАКОВОТО ПРОСТРАНСТВО „МАЛКА РОДИНА“ И ПРОСТРАНСТВОТО НА РЕГИОНА“, са разработени следните аспекти: географското разбиране на „смыслите“ и „образите“ на региона, създаден е модел за знаковото пространство на „малката родина“, която се разглежда като конкретни художествени текстове („Реки“ от Евгени Гришковец), охарактеризирано е румънското национално пространство на „малката родина“ (романът на И. Друце „Бремя нашей доброты“) в съпоставка с християнски, общославянски ценности, съветското знаково пространство.

Историята на въпроса показва, че разглеждането на пространството като развиваща се смислова автономна система е изследвано още в началото на XX век. Интеграцията в сферата на хуманитарните и нехуманитарните науки предоставя възможност да се въведе разработеният материал в регионалистиката, геопоестиката, краезнанието в анализа на художествения текст.

Актуалността на тази част от работата се състои в опита да се моделира понятието знаково пространство на „малката родина“ в художествените текстове на националните литератури и разглеждането на това твърдение като саморегулираща се и развиваща се система.

Новаторството на работата виждаме в изследването на проблема в комплекса на хуманитарните и нефилологическите дисциплини, в интеграцията на базовите понятия в работата върху пространството на художествения текст. Подобен анализ се провежда за първи път. В тази глава се разглежда знаковото пространство на „малката родина“ като част от гекултурното пространство в съпоставка с пространството на художествения текст, изследва се гекултурното пространство като своего рода *модел* на регионална геопоетика на микро- (сибирско гекултурно пространство в мащаб под нивото на националното ниво) и макрониво (балканско и кавказко гекултурно пространство в мащаб над нивото на националното ниво), провежда се сравнително-типологически анализ на знаковите топоси в художествените текстове на националните литератури. Търсенето на идентичност на ниво

знаци на текстовете в националните литератури, разглеждането на пространството като текст, на текста като авторско пространство, като обща концепция на националните литератури на митопоетичните текстове също са разгледани в тази глава. Представена е идентичността на ключови знаци в семантичното пространство на текстовете на „малката родина“ в края на ХХ век.

Познанието на географските „смисли“ и „образи“, с които е изпълнено геокултурното пространство във въображението на хората от различни епохи, територии, култури, и *пространството като образ* са представени извън историософското или дори геософското осмисляне на проблема на цивилизационната идентичност. *Пространството като образ* предполага и друго виждане за хронотопната структура на текста и за параметрите на пространството. Пространството в геопоетиката поглъща времето, а локалните хронотопи придобиват осмисляне на силата.

Една от основните задачи в изследването е търсенето на взаимовръзка между текстовете на „малката родина“ с устойчивите знакови определения на тези отношения, които дават възможност да говорим *за диалог и на нивото на тези знакови системи*. Б. Успенски разглежда пространството на текста като резултат от взаимодействието на различните гледни точки, като своеобразна полифония. Подобен подход изисква отчитането на психологическия, идеологическия, фразеологичния прочит на текста. На нивото на изследване на националните текстове смятаме това за трудноизпълнима задача, изискваща задълбочени знания за своето / чуждото странознание и фоновото пространство.

Избраните за анализ художествени текстове създават особени сюжетизирани карти на местността, затова в нашето изследване провеждаме сравнително-типологически анализ на комплекса на понятието *регионална идентичност* в аспекта *балканска*, и *славянска / руска* семиосфера, въз основа на равноправен диалог на литератури и култури. Подобен тип анализ на геокултурните пространствени макрогридиенти¹⁸ се провежда за първи път. Осъществява се от литературно-културоведска гледна точка, по оста на културно-географските регионални различия „Запад–Изток“, които са свързани с определено своеобразие на съответните региони: всяка от изследваните семиосфери има свое геокултурно пространство, със своя вътрешна хетерогенност, разнообразие и мозаечност, които ние разглеждаме като своего рода *модел* на регионалната геопоетика на микро- (сибирско геокултурно пространство в мащаб по-нисък от националното) и макрониво (балканско и кавказко геокултурно пространство в мащаби над националното). Литературният *модел* на регионалната геопоетика образува литературата на „малката родина“. В подобни случаи особено отчетливо се проявява един от специфичните аспекти на прагматиката на литературното произведение – неговата картираща функция¹⁹. Този процес, понякога наричан „когнитивна картография“ („cognitive mapping“), създава широки възможности за изучаването на образността и метафоричността на езика на регионализма.

Следвайки В. Федоров, ние отнасяме към един от методологическите подходи, даващи възможност за комплексно разглеждане на социокултурните особености на територията на регионите, и концепцията за *културния ландшафт*. Въпреки липсата на еднозначно формулиране на понятието „културен ландшафт“ в съвременната наука, в най-общи черти под който може да разбираме комплекс както материални, така и духовни форми на културата (включително особеностите на реда в живота на едно или друго общество),

---

¹⁸ Термин на В. Стрелецки (от *лат.* *gradiens* – възходящ) според „Толковому словарю русского языка“, под редакцията на Д. Н. Ушаков.

¹⁹ Абашев В. В., Фирсова А. В. *План местности: литература как путеводитель*. // Вестник Пермского университета. Российская и зарубежная филология. 2010. Вып. 4. с. 98–104.

формирали се в процеса на усвояването на територията²⁰. Ние разглеждаме регионът като *субкултурен локус на културната регионалистика*²¹ и *регионалната геопоетика*, в чиито типологизиращи критерии изпъква неговата специфика като „ландшафтно тяло“ (В. Л. Кагански) и „очовековеченото пространство“ (В. Вернадски). Става дума за разглеждането на региона като определено единство, обусловено от неговата структура, вътрешните връзки, сред които като съществуващо свързващо звено между хората и регионите се разглежда *genius loci / чувството за място* (Петр Вайл, С. Анциферов, Хорий Зилиеру). Концепцията на чувството за място предполага, че хората, населяващи региона, преживяват определен колективен опит, въз основа на който се формират общи стремежи, интереси, цели и ценности. *Чувството за място* може да бъде свързано с *душата на народа*, което, по определението на немския учен В. Вунд, не е просто сбор от индивиди, а тяхната връзка и взаимодействие, които определят своеобразните закономерности на развитие на дадения народ. „Народният дух“ е разгледан от учения като висш психичен процес, като „аперцепция“ или колективна творческа дейност, която трябва да бъде изучавана с помощта на конкретните исторически продукти на народите: език, митове, обичаи, съставлящи по негово мнение основните области на народната психология. „Духът на народа“ е отразен в националния характер, който се изучава от съвременните изследователи не в неговата статичност, а в динамиката на етноса и отношенията на човека с пространството. Изследователят на националния манталитет Г. Д. Гачев въвежда понятието „*национална цялост*“, под което се разбира „*единство на националната природа*“ и „*единство на националния характер на народа*“²². Ученият се интересува не от „националния характер, а от националния възглед за света, от националната логика, начин на мислене: в каква „*мрежа от координати*“ даденият народ „улавя света“ и, съответно, какъв Космос–Логос–Локус се изгражда и реализира в негов стил за съществуване, по какъв начин се отразява в координатната мрежа на неговото световъзприятие като ос на пространството и ос на времето.

Въз основа на дадения подход се формулира трактовката на региона от Ф. Бродел, която може да се определи като етно-философска: регионът е аналог на особен „свят“ с присъщите само на него манталитет, начин на мислене, традиции, мироглед и светоусещане. В тази концепция чувствата към мястото на *общността на „малката родина“* се разглеждат от нас като **основа за регионалната идентичност**, като специфичен „интегрален компонент“ (В. В. Абашев) в процеса на регионалното литературно развитие. „Малката родина“ се преплита и взаимно допълва с метарегионалната география от гледна точка на *локуса*, етнокултурната и историческата самобитност, исторически дълбоката традиция на териториално самосъзнание и регионална уникалност.

Националната съставна на този концепт е основна и „се влива“ в самостоятелната културологична константа, която се характеризира от възприятието на външния и вътрешния свят на конкретна местност, родно място и място на живеене на индивида, в което се проявява спецификата на националния характер, интелектуалните, духовните и волевите качества на едно или друго културно-езиково общество.

---

²⁰ Федоров, Р. Ю. *Регион как социокультурное пространство: освоение, коммуникации, ценности.* // Северный регион: наука, образование, культура. № 2 (16)/2007. Сургут, с. 133–139.

²¹ Ние разглеждаме културната регионалистика по примера в В. Стрелецки като съставна част от културната география, чийто предмет са комплексните изследвания на културния регионализъм.

²² Виж. Гачев, Г. Д. *Национальные образы мира: Космо–Психо–Логос.* М.: Наука, 1995.

В румънското национално съзнание категорията за **националното** е свързана с терминологичното понятие „миоритизъм“ (mioriticul) и включва цяло богатство от смислови оттенъци от фолклорни *мотиви и образи* до „*православния код*“ и понятието *Ното мioriticus*.

В романа „Бремя нашей доброты“ авторът, Ион Друце, изобразява не само „миоритичното пространство“ на молдовското село в преломен момент от историята му, но и любовта на предците към родния край, грижата им за умножаване на духовните ценности, за щастието на бъдещите поколения. Пространството у Друце се въплъщава в думата. В рамките на националното пространство на „малката родина“ Ион Друце създава образа на *степта извън времето*, степ, която сам нарича Сорокскa – като образ за *националната идентификация на локуса*. Това е „малката родина“ на писателя, която той възпява в своето творчество, „родната молдовска (бесарабска, сорокскa) земя“ (Давид Хахам). Националният образ на локуса традиционно е свързан със символа на земята, степта – Сорокската степ – като символ на незащитеното пространство, оставено да влезе само в двубой с големия свят. Този свят при Друце е изобразен във всички исторически и времеви *ипостаси* – от архаично време до съветско време. Затова степта, като незащитено пространство, се пресича от пътеките, пътищата, представени от антропоморфен водопад от описания. Плътното присъствие на символа на текста посочва лйтмотивността на основната тема на романа – **Бреме – съдба – товар – пътя встрани и към своите корени**, изопачени от съветската система, от загубата на ценности.

Всяка една картина на света, и руска, българска, румънска и азербайджанска, всяко едно национално пространство се основават на такива важни компоненти от националното мироздание като дом / къща / дърво / гробище, църква, път. Централно място е отделено на *мотива път*, който е определящ за света на руското, българското, румънското и азербайджанското село. Концептът „път“ и мотивът „път“ в поетиката на изследваните автори са многомерни и многозвучни. Мотивът „път“ е основен сюжетообразуващ компонент и неслучайно възниква в творчеството на авторите, които през почти целия си съзнателен живот се намират „на път“ – в търсене на себе си и на нови поетични образи и усещания: Ион Друце, Валентин Распутин, Евгени Гришковец, Мовлуд Сулейманлъ, Камал Абдулла реализират този концепт чрез много образи и значения, като запазват връзката с православните корени на руската философска мисъл и с източните суфистки традиции.

В романа „Бремя нашей доброты“ тази връзка съставя *езиков ред – пътечка – пътека – път – пътища – стар път – път с добро име – таен път към манастира – лентичка земя – полупът – алея*. Образът на пътя сякаш расте и се свива по размер, като се отъждествява с планетата, с името, с тайнството на вярата.

„Малката родина“ като жанрово-тематично понятие в румънската литература има собствена езикова и литературна репрезентация, като национална съставна част от концепта „родина – степ – Чутура“ тя образува самостоятелна културно-историческа константа и в новите исторически условия се разбира в смисъл на завръщане в родното гнездо. В романа „Бремя нашей доброты“ И. Друце дава описание на румънското национално знаково пространства на „малката родина“, общохристиянската основа, фолклорните традиции, устройството на света на румънския космос надхвърлят знаците на съветската система. Сорокската степ е като динамичен модел на националния космос, която непоколебимо пази своите национални традиции. Характерът и постъпките на главния герой Карабуша се обясняват с принадлежността му към „миоритическия човек“, свързан с разбирането за „Сорокската степ“ като „миоритично пространство“, знакова румънска картина на света, но под влияние на формирания се протест срещу съветския начин на живот, намесил се в този свят.

В ЗАКЛЮЧЕНИЕТО на научния труд е определен **научноизследователският принос на дисертанта** в изследването на проблема **„КОНЦЕПТЪТ „МАЛКА РОДИНА“ В ДИАЛОГА НА НАЦИОНАЛНИТЕ ЛИТЕРАТУРИ ОТ ХХ–ХХІ ВЕК“**, което е представено в комплекс като цялостно явление. В качеството си на научен факт от филологията всеки аспект може да стане обект на самостоятелно изследване. Проблемът за концепта „малка родина“ в националните литератури е изучен в цялост, набелязани са пътищата за допълнителни изследвания и перспективата на по-нататъшни търсения на специалисти в тази област.

Ключови думи и изрази: „малка родина“, „селска проза“, „чудаци“; национална култура, национална идентичност, локус; межкултурен диалог; културен код, национална картина на света, „миоритичен човек“, векторна динамика, межкултурно съзнание; текст; национално-културен анализ на текста; Василий Белов, Валентин Распутин, Ион Друце, Евгени Гришковец, Георги Господинов, Дан Лунгу, Василе Ерну, Камал Абдулла.

Основни положения в докторската дисертация

Основните положения в докторската дисертация са отразени в 2 монографии, 19 статии и 25 изказвания на конференции. Темата на дисертацията е обект на изследването в рамките на 10-месечна постдокторска стипендия по програма „Еразмус Мундус Янус“ в Бакинския Славянски университет, Кутаиския университет „Акакий Церетели“, Тбилиския Сухумски университети.

ПУБЛИКАЦИИ НА АВТОРА

I. Монографии, авторски книги

1. Беженару, Людмила, Монография *«Простые звуки родины моей. Культурологическое исследование менталитета малой родины»*, ISBN 978-3-8443-8989-0, LAP LAMBERT Academic Publishing, AV Akademikerverlag GmbH & Co. KG Heinrich-Böcking-Str. 6-8-66121, Saarbrücken, Germany, 2012; <<http://www.cncs-nrc.ro/wp-content/uploads/2012/01/Edituri-prestigiu-international-stiinte-umaniste.pdf>, <https://www.lap-publishing.com/>>.
2. Беженару, Людмила, *«Камал Абдулла: Философия Полноты»*, Фондация Европа Нови Сад, Сърбија, ISBN 978-86-87879-13-3, Novi Sad, Serbia, 2014.

II. Статии в научни списания, включени в международната база данни BDI CEEOL, EBSCO host, Index Copernicus и в списания към ВАК в Румъния, България, Сърбия, Русия, Молдова, Азербайджан, Грузия, Украйна, Узбекистан

1. Беженару, Людмила, *«Романы «Неполная рукопись» и «Долина кудесников» Камала Абдуллы как постмодернистская эстетика канонического текста «Китаби – Деде Коркуд»*, журнал *Europa. Artă și știință în tranziție*, Novi Sad, Serbia, № 14, 2014, BDI CEEOL, EBSCO host, Index Copernicus.
2. Беженару, Людмила, *«Концепт Родина и его современные трансформации»*, в сборнике Международная научно-практическая конференция АПСН «Молодежный экстремизм: истоки, предупреждение, профилактика», Москва, 23–27 мая 2014 г.
3. Беженару, Людмила, *«Малая родина сербского поэта Павла Гэтэянцу: „пальто, называемое Балканы“ как крепость свободного духа»*, Intercultural Relations Society, № 22, 2014, ISBN EAN 9771512 43 6007, Tbilisi, 2014, с. 57–61.
4. Беженару, Людмила, *Типологические характеристики концепта «город» в повести «Реки» Евгения Гришковца (лексический уровень организации текста)*, Intercultural Relations Society, № 22, ISBN EAN 9771512 43 6007, Tbilisi, 2014, с. 11–19.
5. Беженару, Людмила, *«Прошлое и Память в творчестве Камала Абдуллы»*, Славянские чтения, научный журнал Славянского Университета Республики Молдова, ISSN 977185745009, Кишинев, 2014, с. 89–94.
6. Беженару, Людмила, *«Евгений Гришковец: „Реки“ как ностальгический монолог – воспоминание о малой родине»*, Language and Literature/Язык и Литература, ISSN 2218-7588, Бакинский Государственный Университет, 2013.
7. Беженару, Людмила, *«Балканская деревня в творческой метафизике Востока и Запада»*, Рубцовский сборник. Выпуск 2. Материалы международных конференций Ред.сост. А. Е. Новиков, Череповец: Череповецкий Государственный Университет, 2013; <http://rubtsov.id.ru/documents/conference_2013_programma.htm>.

8. Беженару, Людмила, «**Пространственно – местностные рамки рубцовского текста**», Рубцовский сборник. Выпуск 2. Материалы международных конференций Ред. сост. А. Е. Новиков, Череповец: Череповецкий Государственный Университет, 2013.
9. Беженару, Людмила, **Концепт дороги и мотив пути в поэтике Николая Михайловича Рубцова**, в сборнике «*Душа хранит*» Материалы научно-просветительской конференции I-ые Международные Рубцовские чтения, ISBN 978-5-905283-08-6, Издательства ООО AlfaInfo, 2011, с. 25–28, <http://www.booksite.ru/2011_3.pdf>, Санкт-Петербург, Россия.
10. Беженару, Людмила, «**Образ России в духовном наследии русского зарубежья. Иван Шмелев и Иван Ильин**», «*Filologie Rusă*», XXV, ISSN 1224-2993; București, 2009, pp. 50–60; <http://www.filologie-rusa.ro/revista/filologie20rusa_XXV.pdf>.
11. Беженару, Людмила, «**Северная деревня в рубцовском творческом и личном бытии**», в сборнике «Слово и текст в культурном сознании эпохи», ISBN 978-5-89791-089-2, 2011, с. 95–100; Вологда, Россия.
12. Беженару, Людмила, «**Русская деревня – центр природно-поэтического мира Николая Рубцова**», в сборнике «В мире словесности», № 2, Сборник научных работ, посвященный юбилею профессора Л. В. Вознюк, 2011, с. 46–51, Украина, Тернополь.
13. Ludmila Bejenaru, «**Монолог / диалог как способ моделирования речевой личности лирического героя в поэзии Николая Рубцова**», в *Perspective contemporane asupra lumii medievale*, revista Centrului de Studii Medievale și Premoderne, BDI SCIPPIO, nr. 3, 2011, с. 183–190, Editura Tiparg, Universitatea din Pitești, România.
14. Беженару, Людмила, «**Философы Эмиль Чоран и Янко Янев о юго-восточной Европе начала XX века**» // Бородинские чтения. Сборник научных трудов, Ташкент, 2010, с. 36–42; Ташкент, Узбекистан.
15. Беженару, Людмила, «**О русскости философской лирики Николая Рубцова**», в сборнике «Известия Академии Педагогических и Социальных наук», XIV, Издательство НПО «MODEK», Москва, 2010, ISBN 978-5-9770-0497-8; 978-5-89395-988-8, с. 371–375.
16. Беженару, Людмила, «**О русскости философской лирики Николая Рубцова**», «Библиотечное дело», ISSN 1727-4893, № 12 (126), Санкт-Петербург, 2010, с. 51–55; <[mbstver.ru](http://mbstver.ru/cgi-bin/irbis64r_72/cgiirbis_64.exe...)> <[cgi-bin/irbis64r_72/cgiirbis_64.exe...](http://mbstver.ru/cgi-bin/irbis64r_72/cgiirbis_64.exe...)>.
17. Беженару, Людмила, «**Sentimentul timpului, al spațiului și al identității naționale în cultura rusă**» în volumul „*Cultură și comunicare în spațiul unitar european*“, Sesiunea de comunicări cu participare internațională „Cultură și comunicare în spațiul unitar european“ Departamentul de Limbă și Literatură română & Literatură comparată, Universitatea „Al. I. Cuza“, Editura Universității „Al. I. Cuza“, recunoscută CNCSIS – cod136, 2010, ISBN 9789737035271, pp. 123–126.

Основните положения на докторската дисертация са отразени в следните материали на научно-практически конференции, състояли се в Русия, България, Румъния, Сърбия, Азербайджан, Грузия, Молдава, Гърция, Турция:

1. International Conference Comunicologie literary in the XX century in the South-Eastern Europe, ***Comunicologie literară în secolul XX în Europa de sud-est, 3–5 octombrie 2014*** la Facultatea de Filosofie, str. Dr. Zorana Djindjica, nr. 2, Novi Sad, report «**Деревенские чудики – разновидность русского национального характера в XX–XXI веков**».
2. International Conference Comunicologie literary in the XX century in the South-Eastern Europe, ***Comunicologie literară în secolul XX în Europa de sud-est, 3–5 octombrie 2014*** la Facultatea de Filosofie, str. Dr. Zorana Djindjica, nr. 2, Novi Sad, report «**Сорокская степь как образ национальной идентификации локуса в знаковом пространстве „малой родины“**».

3. Международная научная конференция Славянские чтения, 09–10 октября 2014, Кишинев, доклад **«Векторная динамика региональной литературы»**.
4. International Conference “Literature and Intercultural communication”, report **“On the regional model of literature”**, 30 may – 01 June 2014, Komotini, Greece – Andrianopol, Turkey.
5. Международная научно-практическая конференция АПСН «Молодежный экстремизм: истоки, предупреждение, профилактика», доклад **«Концепт «Родина» в период переоценки ценностей»**, Москва, 23–27 мая 2014 г., *опубликованная работа*.
6. IX Международная конференция «XVIII век: Топосы и Пейзажи», Кафедра истории зарубежной литературы МГУ Москва, МГУ им. Ломоносова, **«Малая родина в семиосфере Дмирия Кантемира»**, 27–29 марта 2014.
7. VIII Всероссийская научно-практическая конференция «Проблемы фундаментальной подготовки в школе и вузе в контексте современности» **«Понятия Родина и Малая родина в архитектуре сретения Востока и Запада»**, г. Череповец, 12–13 декабря 2013 г.
8. Международная конференция «Русское слово и диалог культур в современном мире», Факультет иностранных языков и литератур, Бухарестский университет, доклад **«Литература – через призму национального»**, Бухарест, 02–07 октября 2013 года.
9. VIII Всероссийская научно-практическая конференция «Проблемы фундаментальной подготовки в школе и вузе в контексте современности», доклад **«Балканская деревня в творческой метафизике Востока и Запада»**, г. Череповец, 12–13 декабря 2013 г., Череповецкий Государственный Университет, 2013; <http://rubtsov.id.ru/documents/conference_2013_programma.htm>.
10. 6th International Symposium “Contemporary Issues of Literary Criticism” Organized by Shota Rustaveli Institute of Georgian Literature, Iv. Javakhishvili Tbilisi State University, Georgian Comparative Literature Association (GCLA) Medieval Literary Processes: Europe, Asia, Georgia.’ (Symposium is dedicated to 300th Anniversary from the first printed publication of Shota Rustaveli’s Poem ‘The Knight in the Panther’s Skin’), report **“ვეფხისტყაოსნის On the persistence of Rustaveli’s glory”**, Tbilisi, Georgia, 26–28 September, 2012.
11. III Всероссийская научная конференция «Слово и текст в культурном сознании эпохи», Вологда, Россия, доклад **«Русский Север в творческом бытие Николая Рубцова»**, 25 ноября 2011 г.
12. Международный научный симпозиум «Мифологическое мышление, фольклор и литературный дискурс. Европейский и кавказский опыт», **Daymoniona Phenomen in the Philosophical Conception of Lucian Blaga**, Tbilisi, <litinstitutu.ge/mexute-saert/V...> 2011, 27–29 сентября.
13. Международные научно-практические Тотемские чтения, посвященные 75летию Н. М. Рубцова, Тотма, Никольск, Россия, доклад **«Русская деревня – центр природно-поэтического мира Николая Рубцова»**; 2011, 11–14 августа.
14. Научно-просветительская конференция «I-ые Международные Рубцовские чтения», доклад **«Концепт дороги и мотив пути в поэтике Николая Михайловича Рубцова»**, 2011, <http://www.booksite.ru/2011_3.pd>, Санкт-Петербург, Россия; *опубликованная работа*.
15. Международная научно-практическая конференция «Н. М. Рубцов и отечественная культура XIX – начала XXI века», Череповец, Россия, 2011, 19 мая, доклад **«Пространственно – местные рамки рубцовского текста»**.
16. Международная конференция «Русский мир и русское слово в межкультурном пространстве», доклад **«Духовно – культурный симбиоз Востока и Запада в творческом наследии Дмитрия Кантемира»**, Istanbul Fatih Unyversty, 2011, 25–27 мая, Истанбул, Турция.
17. Международная научно-практическая конференция АПСН, **«О русскости философской лирики Николая Рубцова»**; 2010, 16–17 апреля, Москва, Россия, *опубликованная работа*.

18. VII Национальная научная конференция с международным участием «*Болгария – перекресток культур и цивилизаций*», доклад «**Некоторые аспекты взаимосвязи культуры с языком и речью**», 2009, 1 ноября, София, Болгария, *опубликованная работа*.
19. Международная научная конференция «Россия в многополярном мире: Образ России в Болгарии, образ Болгарии в России», Санкт-Петербург, доклад «**Балканы vs Европа в мировоззрении Эмиля Чорана и Янко Янева**», организаторы – Российская Академия наук, Институт русской литературы (Пушкинский Дом), Болгарская Академия наук (Институт литературы), 2009 г., 26–28 октября; *цитированная работа*.
20. Международная научная конференция a 60 ani de Rusistică în România și a 75 ani de la înființarea Catedrei de Filologie Rusă, București, comunicare «**Образ России в духовном наследии Русского Зарубежья (Иван Ильин и Иван Шмелёв)**», 2008, 14–16 nov., *опубликованная работа*.
21. Sesiunea de comunicări cu participare internațională „Cultură și comunicare în spațiul unitar european“ Departamentul de Limbă și Literatură română & Literatură comparată, Universitatea „Al. I. Cuza”, comunicarea „**Sentimentul timpului, al spațiului și al identității naționale în cultura rusă**“, octombrie, 2009, *опубликованная работа*..

Ноември 2015

Доц. к.ф.н. Людмила Беженару
Кафедра по славистика на Ясския университет „Ал. И. Кузи“